د اسلام په رڼا کي

معاصر

بانکي مسایل

لیکوال

ډاکټرمصطفی "نیازی"

Download from:aghalibrary

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب پېژندنه

||||||||||||||||||||||||||||||||

کتاب :: داسلام په رڼا کي معاصر بانکي مسایل

لیکوال ::ډاکټر مصطفی نیازی .

خپرندوی :: مخزن الکتب پېښور پاکستان

Download from:aghalibrary

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاۍ والصلام على خير خلقه سيدنا ونبينا محمد وعلى آله وصحبه اجمعين وبعد:

پرته شك له نه چي نړۍ پدي وروستيو كي دومره پرمختګ كړي چي د بشريت په تاريخ كي ساري ندي ليدلي شوي، او كه په درسته توګه وواېو نو دوروستۍ پيړۍ په اخري څلورمه كي دڅوند په بيلابيلو ډګرونو كي دومره ترقي او پرمختګ شوي چي دبشريت په ټول تاريخ كي ندي شوي، او دغه پرمختك دڅوند اقتصاديو، كلتوري، ټولنيزو او سياسي ټولو چارو ته شامل دي، نن له دنيا څخه يو كلي جوړ شوي، كه دنړۍ په لري پرته سيمه كي كومه پيښه رامنځته شي نو په څو دقيقو كي خبر ټولي نړۍ ته رسيږي، دغه رنګي اقتصادي چاري دومره پرمخ تللي چي دټولو خلكو سوداګري يو له بل سرهږ تړلي ده، اقتصادي وده او پرمختګ هغه څه دي چي ځواكمن هيوادونو ئي دنورو داستعمار لپاره كاروي، په معاصر وخت كي دهيوادونو ترمنځ شخړي او كشمكشونه ټول په اقتصار را څرخي، او د مسلمانانو له كمزورتيا نه راپديخوا او په ټوله كي داسلامي خلافت له نړيدو څخه وروسته په نړۍ كي ددوو اقتصادي نظامونو ترمنځ سيالي رواني وي چي يو ئي لويديځ سرمايه داري نظام و، او بل ئي ختيځ سوسيالستي نظام و، چي دپخواني شوروي اتحاد له سقوط څخه راپديخوا وروستي اقتصادي نظام په نړيواله كچه خپل حيثيت تر ډيره بريده له لاسه وركړيدي، مګر ددي په څنګ بيا اسلامي اقتصاد دپام وړ برياوي لاسته راوړي، چي اوس مهال دسرمايه داري نظام او اسلامي اقتصادي نظام ترمنځ شخړه روانه ده، لويديځوال زيار باسي چي خپلي اقتصادي پاليسي په اسلامي نړۍ كي هم پلي كړي او لدي لاري وكولاي شي دهغوي شتمني لاسته راوړي، چي غوره بيلګه ئي دامريكا له لوري په اسلامي هيوادونو يرغل دي، ځكه دګڼ شمير سياست پوهانو له انده ددغو يرغلونو او بريدونو تر شاه اقتصادي موخي او اهدف دي، خو ددي ټولو پرمختګونو او شخړو سره سره څه ډول مونږ (مسلمانان) كولاي شو داسي اسلامي اقتصاد رامنځته كړو چي پخپلو پښو ودريږو او دنورو له محتاجي څخه خلاص شو، پدي ډګر كي يو هم دبانكونو مسله ده، په معاصر وخت كي دغي مسلي لويديځ ته ډير څه وړپه برخه كړي، ځكه مسلمانو شتمنو هم خپلي شتمنۍ دهغوي په بانكونو كي ايښي دي، او ترينه ګټه لاسته راوړي، ديادوني وړ ده چي استعمار دمعاصر نقدي (پيسو) نظام څخه دوه برياوي لاسته راوړي، يو داچي پيسي د سرو او سپينو برعكس خپل ارزښت له لاسه وركوي او له يو كال نه بل ته ډيري ټيټيږي نو دغه كړنه ددي لامل ګرځي چي خلك سود ته مخه كړي او هغه ارزښت چي پيسو له لاسه وركړي په ګټه ئي پوره كړي، او له بلي خوا ځواكمن هيوادونه چي كله غواړي يو هيواد تر خپلي ولكي لاندي راولي نو داقتصادي بنديزونو سره ئي مخ كړي چي دغه كړنه خپله ددي جوګه كيږي چي دهغه هيواد پيسي وغورځيږي او بيا ددي وړ نوي چي مقاومت وكړي، مګر ددي ټولو ستونزو برسيره پدي وروستيو كي يو شمير مسلمانانو داسلامي بانكونو دجوړوني هڅي اوهاندي پيل كړيدي ترڅو پدي سره له يوي خوا مسلمانان د ناوړه عمل سود څخه وژغوري، او داسي ګټه دهغو پيسو په مقابل كي وركړي چي په بانكونو كي ږدي چي دسودي بانك دګټي څخه كه ښه وي خو كمزوري نوي، او له بلي خوا وكولاي شي چي دمسلمانانو شتمني چي اوس مهال

Download from:aghalibrary

دلویدیځ په بانکونو کي ده ځانته را جذب کړي او دغه کړنه به پخپل وار سره داسلامي هیوادونو اقتصاد ته دپام وړه پرمختیا وربه برخه کړي، البته اوس اسلامي علماو دنده لري چي داسلامي شریعت په رڼا کي داسي لاري چاري ولټوي چي بانکونه ئي پرته دسود نه وکاروي او فایده ئي دسودي بانکونو په پرتله بهتره وي، نن سبا ګڼ شمیر مسائل دي چي نویو پلټنو او اجتهاداتو ته اړتیا لري تر څو دولس هغه ستونزي هواري کړي چي هره ورځ ورسره مخامخ کیږي.

له الله پاك څخه سوال کوم چي ددي موضوع په لیکلو کي توفیق راکړي او داسي څه ټولني ته وړاندي کړم چي دهغي دبهبود او پرمختیا لامل وګرځي، او په ترڅ کي زمونږ هیواد وال وکولاي شي داسلامي شریعت مطابق داسي بانکونه پرانزي لکه په یو شمیر هیوادونو کي چي اوس پرانستل شویدي او ښي پایلي هم لرلي دي.

ډاکټر مصطفی نیازي

26 /5 /2006دجمعي مبارکي ورځ

مضاربت او دهغي دمشروعيت دليل

مضاربت یوه عربي کلمه ده چي له (ضرب) څخه اخستله شوي، او هغه د تګ (سیر) په معنی راځي دغه نوم لدي کبله ورته اخستل کيږي چي مضارب په اکثر وخت کي دخپل تجارت دګټي پخاطر سفرکوي، يا پدي معنی چي په ګټه کي دمضارب او دمال څښتن لپاره بيلابيله برخه تعيينيږي.

کار کوونکي ته مضارب ویل کيږي او هغه بل ته چي مال لري دمال مالك ويل کيږي، البته دا دحنفي حنابله او زیدیه علماو په نظر.

خو شافعي او مالکي علماو دغه تړون ته (قراض) وايي چي دا له قرض څخه اخستل شوي، ځکه دمال څښتن دخپل مال څخه یوه برخه کارکوونکي ته ورکوي او هغه پکښي تصرف کوي او بيا ورته دګټي څخه خپله برخه ورکوي، داسي هم ويل کيږي چي دا له (مقارضه) څخه اخستل شوي چي هغه دمساوات په نوم ده او داځکه چي دمال څښتن او کارکوونکي په ګټه کي سره مساوي وي، دمال څښتن ته (مقارض) ويل کيږي اوکار کوونکوي ته (مقارَض)

او په اصطلاح کي مضاربت دیته ویل کيږي چي دوه طرفه ترخپل منځ داسي تړون وکړي چي يو به سرمايه ورکوي او هغه بل به کار پري کوي ګټه به يي ترمنځ شريکه وي.

دمضاربت دمشروعيت دليل- الله تعالی فرمايي: "و آخرون يضربون في الارض يبتغون من فضل الله" او بل دا حديث دپيغمبر صلی الله عليه وسلم چي فرمايي: په دريو شيانو کي برکت دي: تر معيني نيټي پوري پلورنه، مضاربت، او دغنمو او اوربشو ګډول لپاره د کور نه دپلورني لپاره "

دا راز دصحابه و عمل او کړني پدي معنی چي هغوي به تر خپلو مينځو مضاربت کاوه او یوه هم ددغي کړني انکار ندی کړی.

سربیره ددي ټول امت پدي متفق دی چي مضاربت جواز لري او دغه اتفاق دصحابه و دکړني څخه مينځ ته راغلي او هغوي به دغه کار کولو دساري په توګه عمر، عثمان، ابن مسعود او داسي نورو.

د مضاربت شرايط

هغه شرايط چي په سرمايه (راس المال) پوري تړاو لري

لومړي: سرمايه دمضاربت به پيسي وي، او كه دپيسو پر ځاي بل شي وي لكه نور توكي نو پدي كي بيا علماء بيل بيل نظرونه لري: ګڼ شمير پدي اند دي چي دپيسو نه پرته نور توكي په مضاربت كي راس المال نشي راتلاي ، خو

ابن ابي ليلى وايي چي په مضاربت کي راس المال ټول هغه توکي چي له مکیلاتو یا موزوناتو څخه وي صحیح کیږي ځکه دا توکي مثل لري.

جمهور علماء وايي چي کچیري دمضاربت راس المال له پیسو څخه پرته بل شي وي نو په هغه کي تاوان دي، ځکه مضارب (کار کوونی) به له څښتن دمال څخه توکي ترلاسه کړي خو قیمت به یي پردي مهال امکان لري لوړ او یا ټیټ وي اوکله چي بیرته سپاري نو قیمت به یي تغیر خوړلي وي، نو پدي صورت کي راس المال اوګټه دواړه نه معلومیږي، بلکي دواړه به مجهول وي.

دویم: راس المال به هغه قرض نوي چي دمضارب په ذمه وي، پدي معنی په پیل کي به دمضاربت راس المال هغه قرض نوي چي دمضارب په غاړه وي، پداسي توګه که یو شخص دبل پوروړي وي نو هغه ورته ووایي چي په هغه مال دمضاربت په شکل تجارت وکړه چي پر تا مي پور دی.

دریم: دمضاربت راس المال به معلوم وي او که دغه مال نا معلوم وي بیا مضاربت نه صحیح کیږي.

څلورم: راس المال به کارکوونکي (مضارب) ته سپارل کیږي، چي دغه سپارل به یا په لاس سره وي او یا به داسي صورت لري چي مضارب کولاي شي پرته دکوم مشکل څخه هغه لاسته راوړي.

دګټي شرایط:

لومړي: دهر یوه � دمال دڅښتن او مضارب- دګټي اندازه به معلومه وي،کچیري دغه اندازه نا معلومه وي نو دغه کړنه ددي لامل ګرځي چي تړون(عقد) فاسد کړي، ځکه هر شرط چي دګټي دنامعلومتیا لامل ګرځي هغه دمضاربت تړون له مینځه وړي، کچیري مطلق مضاربت ذکر شي نو ګټه به ددواړو ترمنځ نیمايي وي ځکه شرکت تل دمساوات غوښتنه کوي.

دویم: دګټي داندازي برخه به ویشل شوي وي لکه نیمه دریمه او داسي نور.

پوښتنه: ایا ګټه به یوازي تر عاقدینو (څښتن دمال او مضارب) ترمنځ ځانګړي وي او که نور هم ورسره شریکیداي شي، پدي کي دعلماو اختلاف دي:

الف: په ګټه کي دا شرط دی چي یوازي دعاقدینو (څښتن دمال اومضارب) ترمنځ به وي که یي ددریم کس لپاره شرط کړي نو دا مضاربت صحیح ندي، ځکه دریم کس نه کارکوونکی دی او نه دمال خاوند، دا دشافعي صاحب او ظاهریانو نظر دی.

ب: ددریم کس لپاره ګټه شرط کول هم صحیح دی ځکه دا نیك کار اوخیرات دی او دمضاربت نوم ورته اخستل له باب دمجاز څخه دی خو که یي شرط کړي نو وفاء کول پري لازم دی دا دامام مالك نظر دی.

د مضاربت حقيقت:

پدي مساله کي علماء دوه نظرونه لري:

لومړي: ګڼ شمير علماء پدي اند دی چي مضاربت دمعاوضي (عوض) له جنس څخه ده لکه اجاره، او مزدوي (اجري) نا معلومتيا ددي لامل ګرځي چي دغه عقد (ترون) دقياس خلاف ده، پدي اساس يي دايره ډيره تنګه ده، او هغه مضاربت چي داتفاق له لاري را مينځته کيږي جواز نلري.

دويم: شيخ الاسلام ابن تيميه او دده شاګرد ابن القيم پدي اند دي چي مضاربت د مشارکت له باب څخه ده، که په مضاربت کي يوه معنی داجاري ده نو دا اجاره ډيره پراخه او وسيع ده.

لومړي ډلي دليل: دقياس په وړاندي مضاربت جواز نلري ځکه دا پداسي څه اجاره کول دي چي اجره يي نا معلومه ده، آن چي معدومه دي، دارنګه عمل هم نا معلوم دی، خو مونږ قياس ته ځکه اعتبار ندي ورکړي چي ثبوت ئي په قرآن، سنتو اواجماع سره راغلي.

ددويمي ډلي دليل: مضاربت اجاره ده خو په پراخي او وسيع معنی سره، او مضاربت په هيڅ توګه د قياس مخالفه نده، اوڅوك چي وائي دا دقياس مخالفه ده، او له جنس داجاري څخه ده، ځکه چي کار د عوض په مقابل کي دی او په اجاره کي دا شرط دی چي دکار عوض (مزدوري) به معلومه وي دارنګه به دکار اندازه هم معلومه وي، نوکله چي په مضاربت کي کار او ګټه دواړه نا معلوم دي پدي اساس دقياس مخالفه ده، خو دا نظريه ددوي غلطه ده، ځکه دغه واړه عقود (تړونونه) د شراکت له جنس څخه دي، نه د عوض له جنس نه، اوشراکتونه داسي اجناس دي ي له معاوضاتو څخه توپيرلري، که څه هم تر يوي اندازي عوض پکښي موجود دی.

د مضاربت دعقد(تړون) کړني

ګڼ شمير فقهاء پدي اند دي چي مضاربت يوازي تر تجارتي کړني پوري خاص دی، نورکړني او حرفوي اعمال پکښي داخل ندي لکه خياطي، ګلدوزي، زرګري او داسي نور، خو مالکي علماء بيا وايي چي دمضاربت ډګر پراخ دي ټولو کړنو ته شامل دي، خو پخوا لدينه چي ددوي نظر په غور وڅيړو بايد ووايو چي مضاربت دوه ډوله دي: مطلق او مقيد، په مطلق مضاربت کي مضارب (کارکوونکي) دخپلي خوښي مطابق هر راز تصرف کولاي شي، او مقيد مضاربت کي به هغه تصرف کوي چي دمال څښتن ورته ټاکلي وي.

خو همدغه مطلق مضاربت دلومړۍ نظري له مخي يوازي تر تجارتي کړنو پوري ځانګړي دی، ځکه مضاربت په هغه تجارت کي صحيح کيږي چي اندازه يي منضبطه نوي، او که ورته ووای چي غنم واخله بيا يي وړه کړه او ډوډوي ورڅخه پخي کړه خو ګټه به ددواړو ترمنځ شريکه وي دا مضاربت صحيح ندي، البته دمالکي علماء په نزد دا صحيح دي، ځکه دمضاربت څخه اساسي مقصد دګټي لاسته راوړنه ده، نو په هره مشروع لار چي راوړي دا صحيح ده.

دا رنګه علماء پدي کي هم بیلابیل نظریات لري چي ایا مضارب کولاي شي دغه دمضاربت مال بل دریم کس ته په مضاربت ورکړي:

لومړي: حنفي علماء پدي اند دی که چیري دمال څښتن اجازه وکړي او ووایي چي پخپله خوښه او نظر پري کار وکړه بیا کولاي شي چي مضارب یي بل دریم کس ته په مضاربت ورکړي، ځکه چي دمال څښتن واك او اختیار مضارب ته ورکړي،او ویلي دي چي دخپلي خوښي مطابق کار پري وکړه خو ګټه به موشریکه وي، دبیلګي په توګه کچیري دمال څښتن مضارب ته په مطلق ډول پرته لدینه چي دګټي اندازه معلومه کړي مال ورکړي، او هغه را ولاړ شي بل دریم کس ته یي په مضاربت ورکړي او ورته ووایي چي ستا ګټه به دریمه وي، نو دویم ورسته دکار څخه ګټه تر لاسه کړه، پدي صورت کي به دټولي ګټي دریمه برخه دهمدي دویم مضارب وي، او نیمه به دمال دڅښتن وي، باقي شپږمه به د لومړي مضارب وي،ځکه ددویم مضارب کار او عمل داسي معنی لري لکه همدي لومړي مضارب چي پخپله کړي وي.

دویم: د حنابله علماء وایي چي روا ده خو پدي شرط چي دمال څښتن په قاطع توګه اجازه وکړي، نو بیا به لومړي مضارب دمال دخاوند وکیل وګرځي، که دویم مضارب ته یي ورکړي او ځان لپاره دګټي هیڅ شي شرط نکړي بیا صحیح ده او که یي شرط کړي یعني ووایي چي دومره اندازه ګټه به زما وي بیا صحیح نده، ځکه ده نه کار کړي او نه مال ده دی او دګټي مستحق هغه مهال ګرځي چي یو له ددي دوو نه ولري یا مال او یا کار.

دریم: شافعي علماء بیا پدي مساله کي دوه نظره لري: چي صحیح نظر یي دادي چي مضاربت دقیاس خلاف ثابته شوي، نو ددي غوښتنه داده چي پدغه تړون (عقد) کي به دوه کسان وي یو دمال څښتن اوبل کار کوونکي بل چاته سرایت نکوي.

البته دحنفي علماو په وړاندي دګټي مستحق په دریو شیانو سره ګرځي مال، عمل، او ضمانت، چي زیاتره علماء دي نظریي ته ترجیح او غوروالي ورکوي.

مضاربت او ټولیز استثمار

دا یو ځرګند حقیقت دی چي مضاربت د پیسو داستثمار غوره او بهتره وسیله ده چي په ترځ کي یي د مال دڅښتن او کار کوونکي تر منځ تړون رامینځته کیږي، مګر په معاصر وخت کي داسي نوي شرکتونه په بیلابیلو شکلونو مینځته راغلي چي دپخوا څخه په پوره کچه توپیر لري، چي ددغو شرکتونو ګڼ شمیر په ټولیز او بیشمیره شریکانو پوري تړلي وي آن تردي چي زیاتره یي یو له بله نه پیژني اونه یي په ټوله زندګي کي لیدلي وي، معاصرو پرمختللیو بانکونو وکولای شواي چي تر ډیره بریده داسي کړنلاري اختیار کړي چي له یوي خوا دمضاربت او ټولیزو شرکتونو کړني تنظیم کړي او له بلي خوا د خلکو غوښتني په داسي توګه پوره کړي چي څه راز یي هغوي غوښتونکي وي، دیادوني وړ ده چي کله دمضاربت تړون رامینځته شو او پر هغه کار پیل شو بیا دریم لوري ته روا نده چي لدغه

تړون سره ځان شريك كړي، پدي اعتبار سره چې ګني دمال ښښتن دي او غواړي دمخكنو سره پكښي شريك شي، آن ترديچې كه دمال ښښتن كوم چې پخوا يي دمضارب سره تړون كړي اوهغه ته يي مال سپارلي خو بيا ورته نور مال له سره وركوي او غواړي دپخواني تړون سره يي ګډ كړي دا هم صحيح نده، ځكه ددوو مالونو ګډوالي په دوو تړونونو (عقدونو) سره صحيح ندی، مګر كه پخوانی مال لا هماغسي پاتي وي كار پري نوي شروع شوي او يا هغه مال پلورل شوي وي نقدي پيسي تري لاسته راغلي وي، نو بيا كولاي شي نوري ورسره يو ځاي كړي، ځكه دلومړي تړون حكم قرار موندلي نو دهغه تاوان او ګټه تر هماغه پوري تړاو لري، ددويم ورګډيدل ددي لامل ګرځي چې ديوه تاوان دهغه بل په ګټه جبيره كړي، نو هر كله چي دا په دريم تړون كي شرط كيږي (عقد) فاسديږي.

البته دبانكونو داستثمار ترڅ العمل په همدي ګډوالي ولاړ دي چي وروستني مالونه دمخكنو سره ګډيږي، او كړني هماغسي پاتي وي، نو دغه عمل هغه ستونزه ده چي څه راز دوخت سره جوړه راشي او ستونزه حل ومومي.

سربيره پردي په مضاربت كي دمال ښښتن كولاي شي دمضاربت لپاره يو شمير شرايط وټاكي ترڅو وكولاي شي تر ډيره بريده له تاوان څخه ځان وژغوري، خو دغه كړنه په ټوليز استثمار كي امكان نلري، او نه ګټه په ټوليز استثمار كي دحالاتو مطابق تقسيميداي شي، ځكه ټوليز استثمار پدي ولاړ دي چي له يوي خوا مالونه په ګټه اچوي اوكار پري كوي او له بلي خوا په ځانګړيو وختونوكي ګټي توزيع كوي، پدي اساس ګڼ شمير معاصر فقهاء دغه مساله داسلامي فقهي په وړاندي له اجاري سره تړي، ځكه په اسلامي فقه كي دوه قسمه مزدوران (اجيران) وي يو خاص او بل مشترك، نو مضاربت هم همدي دوو قسمونو ته ويشو، يو به خاص مضارب شي بل مشترك، او په هغه تګلاره به روان شو چي د مشترك مضارب تنظيم ټاكي، په مشترك مضاربت كي دري ډلي ګډي وي چي دهري يوي اړيكي له بلي څخه ګوښي وي.

لومړۍ ډله: دمالونو ښښتنان، دويمه ډله: كاركوونكي (مضاربان) دريمه ډله: هغه جهت او شخص چي له يوي خوا يي ددواړو ډلو ترمنځ توافق راوستي او له بلي خوا دمالونو دانتظام چاري پر مخ بيايي، پدي معنی چي ددويمي ډلي په لټه كي وي ترڅو هغوي ته مال دكاركولو لپاره وركړي، نو دريمه ډله داسي اهميت لري چي دلومړۍ او دويمي ترمنځ كړني پرمخ بيايي، ځكه دی دمال دښښتنانو لپاره مضارب بلل كيږي، او د كاركوونكو لپاره دمال ښښتن بلل كيږي، مګر ددي سره سره دی پداسي كړنه ملزم ندي لكه دمضارب په څير چي ديو سړي لپاره كار تر سره كوي، بلكيه دی عامو خلكو ته دخپلو خدمتونو وړانديز كوي تر څو يي مال په ګټه واچوي، نو پدي اساس دمال ښښتنان په ګټه كي يو دبل شريكان ګڼل كيږي، سره ددي چي ددوي تر منځ هيڅ قسم تړون ندی رامينځته شوي، او كاركوونكي (مضاربون) پخپلو كارونو كي ګوښي او يو له بله په ګټه او شرايطو كي مستقل دی.

د ټولیز مضاربت ښیګڼې

دمال څښتن ته ددي زمينه برابره ده چي دخپل مال داستثمار لپاره پرته له کوم مشکل او بغير ددي چي دامين کس پلټنه وکړي مال دمضاربت په شکل بانك ته ورکړي او هغه يي په کار واچوي، سربيره پردي دلږو شتمنيو څښتنان د ډيرو شتمنيو دڅښتنانو سره دګټي په اندازه کي برابر وي.

دا رنګه دمضاربينو (کارکوونکو) غوښتنو ته پرته له کوم حساب او سختو شرايطو نه دمال لاسته راوړني زمينه برابره ده تر څو پري کار وکړي.

ددي برسيره ټوليز مضاربت کوم چي دبانکونو له لاري اجرا کيږي له دوو برخو نه بهتروالی لري:

لومړي: بانکي مضاربت په يو داسي اساس خط روان دی چي عامه توګه دراس المال اړيکه او پوره والی تر کار او عمل پوري تړي په خلاف دنورو بانکي چارو چي هغوي راس المال اړيکه او پوره والی خپله له راس المال سره تړي.

دويم: دبانك دغه نظام کولاي شي ډير هغه شتمني او مالونه تر لاسه کړي چي له استثمار او شرکت څخه خوندي او بي برخي پاتي دي ځکه څښتنان يي له بانکي نظام څخه ځکه ډاډه ندي چي هغه په سود ولاړ دي.

د ټولیز مضاربت ځانګړتیاوي

ټوليز مضاربت دفردي مضاربت څخه په دوو مسالو کي توپير لري چي هغه عبارت دي له: شرايطو اوضمانت څخه:

لومړي شرايط: په خاص يا فردي مضاربت کي دمال څښتن کولاي شي په مضارب باندي ځانګړي شرايط او قيوادات دفقهي احکامو مطابق ولګوي لکه دعباس بن عبد المطلب په قضيه کي چي راغلي عباس خپل مضارب ته وايي: پر تا لازمه ده چي کله دمضاربت کار کوي نو دسمندر له لاري به سفر نکوي، نه به دکندو او بيدياو له لاري سفر کوي، او نه به لانده توکي رانيسي"....

خو په ټوليز مضاربت کي بيا مساله دغه شاني نده بلکي لدينه توپير لري ځکه قيودات لګول په ټوليز مضاربت کي دګډوډي اوبي نظمي لامل ګرځي، دبيلګي په توګه که مونږ دموټر کرايي ته راشو نو هلته به ښکاره تو پيراو بيلتون وګورو، يو داسي موټر وي چي خاص کس يي کرايه کړي (سپيشل) اويو داسي وي چي هغه عام ترانسپورت وي، نو په لومړي حالت کي کولاي شي مستاجر دموټر چلونکي ته ووايي چي فلاني ځاي ته لاړ شه، او هم کولاي شي ورته ووايي په دي لار مه ځه په هغه بله لاړ شه، خو دعام ترانسپورت مستاجر نشي کولاي کوم ځانګړي شرط په چلوونکي دموټر ولګوي، نشي کولاي هغه ته ووايي ما فلاني ځاي ته ورسوه بلکي موټر بشپړه ازادي لري پخپله ټاکلي لار ځي

نور دخلکو د لارو اوځايونو سره کار نلري، خو مشترك مضارب کولاي شي يو لړ داسي شرايط ولګوي چي دمال دخوندي ساتلو لپاره وړ وي.

دويم- دضمانت مساله:

دمشترك مضارب ضمان په عملي ډګر کي يو له مهمو مسائلو څخه ده، ځکه دغه کړنه دمشترك مضارب په کاميابي کي اساسي رول لوبوي، که هر څومره مونږ بانك منځګړي وشميرو خو بياهم ددي څخه نه وزي چي مضارب دی، دا معلومه ده چي خاص اجير په هغه څه کي امين ګڼل کيږي چي دده په لاس کي وي، نو هر څه چي دده څخه پرته دکوم تقصير څخه ضايع شي دی يي په عامه توګه ضامن ندي که څه هم چي په مساله کي دعلماء اختلاف دی خو را غوره نظر دي چي ضامن نه بلل کيږي، خو د مشترك اجير(مزدور) په اړوندعلماء مختلف نظريات لري:

يو شمير علماء پدي اند دي چي مشترك اجير(مزدور) ضامن ندی، لکه ابوحنيفه، زفر، حسن بن زياد ابګن حزم، دارنګه شافعي علماء او احمد په يو روايت کي.

ابو يوسف اومحمد پدي نظر دي چي مشترك اجير(مزدور) پرته له هغه حالت نه چي مال پداسي توګه هلاك شي چي ژغورل يي امکان نلري په نورو حالاتو کي ضامن دی، ځکه عمر او علي رضي الله عنهما به مشترك اجير (مزدور) ضامن ګڼل.

اوله هغه حالت نه چي ژغورل يي امکان نلري مقصد ورنه داسي حالت دي چي د اجير له قدرت څخه بهر وي لکه اور، ډليز غله، اوداسي نور.

دوي وايي حضرت علي رضي الله عنه به ويل: دخلکو لپاره پرته لدينه (دمشترك اجير ضمانتيا) بله دمصلحت لار نشته، او مصلحت پدي کي دی چي خلك تل جوړونکو ته اړتيا لري او زياتره حالاتو کي دوي دخپلو توکو څخه لري وي، ددوي دنظر څخه هغه پټ وي، او په جوړونکو کي زياتره مهال تفريط او تقصير موجود وي، ددغو پرديو توکو دحفاظت خاص فکر نکوي، کچيري مونږ دغه کسان ضامن ونه ګڼو نو يو له دوو حالاتو نه به ارمرو رامينځته کيږي:

لومړي: يا به په بشپړه توګه جوړونه پريږدو چي دغه کار پر خلکو خورا دروند تماميږي بلکي امکان نلري.

دويم: او يا به هغوي کار کوي خو د ورکي په صورت کي به ضامنان نوي، ځکه هغوي به تل همدا وايي چي هلاك شول، ورك شول، نو دخلکو مالونو به پرته دکوم سبب څخه ورکيږي، سربيره پردي چي دغه کړنه به دغښ خيانت او له الله څخه دنه ويري لامل ګرځي، پدي اساس مصلحت پدي کي دي چي ضامن وګڼل شي.

ددي څخه داسي څرګنده شوه چي دخلکو دمصلحت او ددوي دضرورتيا دپوره کولو غوره لار همدا ده چي مشترك اجير(مزدور) ضامن وګڼل شي، او مخکي بيان شوه چي مشتر مضارب دمشترك اجير په څير دی،ځکه دی دمال په اداره او کيفيت کي پوره واکدار اوخپلواك دی کچيري ضامن ونه ګڼل شي نو دغه کړنه به ددي لامل شي چي ديو پيسو دلاسته راوړني پخاطر به مالونو لوټمارانو او قماربازانو ته ورکوي پرته ددينه چي دهغو دساتني او حفاظت خيال وساتي، او دغه کړنه به پخپل وار ددي لامل شي چي دخلکو مالونه به هلاك شي ترمنځ به يي باوري او اعتماد ختم شي، اوبيابه ددیته جوګه نوي چي داستثمار اوګټي لپاره يي چاته ورکړي چي دغه واړه کارونه دټولني دزيان او بربادي سبب ګرځي.

البته دخاص مضارب دضمانتيا په هکله دمضاربت په باب کي علماو دوه بيل بيل حالات ذکر کړيدي، خو دوي پدي متفق دي چي که څوك پخپله کار کوي او خپله شتمني پخپله چلوي نو ضامن ندي خو ددغه شرط لګول په تړون (عقد) اغيزه پري باسي اوکه نه؟

امام مالك او شافعي پدي اند دي چي دغسي مضاربت جواز نلري او شرط فاسد دی.

ابوحنيفه پدي اند دی چي مضاربت صحيح دی خو شرط باطل دی.

او که چيرته کارکوونکي (مضارب) دغه پردی مال بل کس ته په مضاربت ورکړي نو مالك شافعي ابوحنيفه او ليث وايي چي که تاوان يي وکړ نو ضامن دی اوکه ګټه يي وکړه نو دخپل شرط موافق چلند به ورسره کيږي.

کاساني ددي مسالي دوضاحت لپاره غوره مثال راوړي دي هغه وايي: "... جوړونکي دخلکو څخه کارونو په مزدوري نيسي خو بيا يي پخپله نکوي خو په نورو يي په لږ قيمت کوي او زيادت پيسي ده ته پاتي کيږي، نو دي چي کومي پيسي اخلي ددي داستحقاق لامل پرته له ضمانت څخه بل نشته، نو دارنګه هغه مضارب چي اخستل شوي مال بل کس ته ورکوي ترڅو پري کار وکړي، نو ددويم مضارب کار ددوي دواړو(دمال څښتن او لومړي مضارب) څخه په نيابت واقع شو، نو پدي اساس دواړه دګټي مستحق دي، که څه هم چي لومړي مضارب کوم کار ندي کړي، خو عامه قاعده داده چي ګټه په دريو شيانو سره انسان لاسته راوړاي شي: مال، کار، او ضمانت نو لومړي مضارب مال نه درلودل او نه يي کارکړي خو ضامن و نو پدي اساس دګټي مستحق شو.

د ګټې دتحقيق ضوابط او د هغي ويش

دګټې دتحقيق ضوابط او تقسيم دخاص او مشترك مضاربت ترمنځ توپير لري:

الف: دخاص مضاربت عام قواعد:

فقهاء ګټه دراس المال ساتونكي ګڼي، او وايي چي د راس المال څخه څه زيات شول هغه ګټه ده او كه زيات نشول نوګټه نشته، دارنګه كه مضارب تاوان وكړ بيا يي ګټه وكړه نو لومړي تاوان به په دويم ګټه پوره كړي، او دا هم كيداي شي چي تړون كوونكي دګټي ويش اخرته پريږدي، پدي معنى چي هغه مهال به زوړ تړون فسخه كړي اوڅه ګټه چي كړي وي هغه به تقسيم كړي اوبيا كي يي كول نو له سره به نوي تړون وكړي، اويا داسي چي حسابي به وكړي، خو دنتيجي په اړوند دواړه يو شي دي كوم تغير پكښي نه راځي، ځكه فسخه هم ددي غوښته كوي چي مال په پيسو بدل شي او حسابي هم نو ددواړو پايله يو شي شوه.

ب: دمشترك مضاربت وړاندي شوي قواعد او تطبيقات:

پدغه قسم مضاربت كي دوه ډوله اړيكي وجود لري، يوه يي دكاركوونكو اړيكه له مشترك مضارب سره ده، او دويم يي دمال دڅښتنانو اړيكه له مشترك مضارب سره ده، دلومړۍ اړيكي په اړوند بايد ووايو چي ددغه قسم او خاص مضاربت فقهي قواعد د ګټي دلاسته راوړني او تقسيم په اړوند يو شانته دي، پدي اساس ټولي ګټي دهغو قواعدو سره سم رواني وي كوم چي فقهاو دمحاسبي لپاره ټاكلي دي، پدي معنى چي راس المال به پوره كوي او باقي چي څه ګټه پاتي شوه هغه به دخپل تړون او اتفاق موافق ويشي، خو دڅښتنانو دمال اړيكي له مشترك مضارب (بانك) سره بيا دا شانته ندي، ځكه پدغه مضاربت كي دټولو مضاربتونو تصفيه په يو وخت كي ناشوني ده، دارنګه دا هم ناشوني ده چي مشترك مضارب (بانك) دي دټولو خلكو راس المال خپلو څښتنانو ته وسپاري ترڅو وروسته ګټي په صحيح توګه وويشي، ځكه مشترك مضاربت دوامدار مضاربت دي او په هغي كي هغه قواعد نشي پلي كيداي كوم چي په خاص مضاربت كي پلي كيږي.

مخكي مو ډاګيزه كړه چي مشترك مضارب (بانك) ضامن دی، پدي اساس دګټي په ويش كي كومه ستونزه نه رامينځته كيږي، ځكه فقهاء وايي كله چي مضاربت دوامدار وي نو دګټي ويش صحيح ندي ترڅو راس المال له نقصان سره مخ نشي، ځكه په خاص مضاربت كي دنقصان په صورت كي له مضارب څخه پوښتنه نه كيږي، په خلاف د مشترك مضارب ځكه دی په ټولو حالاتو كي ضامن بلل كيږي، نو څرنګه چي ددواړو ترمنځ دغه توپير موجود دی په مشترك مضاربت كي ګټه په ځانګړي وخت او موسم كي ويشله كيږي، دا بيا كومه مهمه خبره نده چي په كال كي يو ځلي ويشي لكه يو لړ مشترك شركتونه چي د نظم او صحيح ويش پخاطر دا كار كوي، دوي دهر كال په پاي كي ټولي ګټي را غونډوي تر څو يي د مالونو په اندازه تقسيم كړي.

ځيني دا پوښتنه را ولاړوي چي ايا دا څه ډول امکان لري پداسي حال کي چي مالونه اوشتمني يو له بله ګډيږي او دکار همدا روان وي؟

ځواب: فقهاء د ملکيت دشرکت او عقدي (تړوني) شرکت ترمنځ فرق کوي، په ملکي شرکت کي ګټه دمال په اندازه وي، او په عقدي (تړوني) شرکت کي ګټه د دتړون په اساس ويشله کيږي، لدي څخه داسي جوته شوه چي ګټه دعين مال سره تړاو نلري، ترڈي چي دوه شريکان هر يو پخپل شخصي مال څه وپلوري او وپيرودي نو په ګټه کي دواړه شريکان دي، او دا مساله دعمل شرکت سره ورته والي لري، که يو شريك دکار په شرکت کي کار وکړي او بل يي ونکړي نو په ګټه کي سره شريکان دي، ځکه ددوي ترمنځ دشراکت تړکي کار کول دي، که بيا بالفعل کار وکړي يايي ونکړي، نو دارنګه په مالي شرکت کي هم، دلته هم ګټه دعين مال تر ودي پوري تړاو نلري، بلکي پدي ولاړه ده چي مال دشرکت دغوښتني په اساس تر تصرف لاندي کيږدي، که بيا دغه مال په پلورنه او پيرودنه کي استعمال شي يا نشي.

پدي سره جوته شوه چي پدغه قسم شرکت کي يوازي دمال سپارل مشترك مضارب ته کفايت کوي او هم دغه کړنه يي په ځانګړي وخت کي دګټي مستحق ګرځوي، برابره خبره ده که دغه مال بيا داستثمار لپاره وکارول شي يا ونه کارول شي، داځکه چي مشترك مضاربت دوامدار دي او دوي يوځل په کال کي حساب کوي، پدي اساس هغه ګټه چي دکال په پاي کي ترلاسه کيږي په هغو مالونو پوري تړاو لري چي دکال دپيل څخه بيا ترپايه پوري تر لاسه کړي وي، له همدي کبله کچيري دمال څښتن خپل ټول مال يا يوه برخه دمال له مشترك مضارب (بانك) څخه مخکي له تماميدو دمالي کال څخه واخلي نو ددغو اخستل شويو پيسو ګټه به نه ورکول کيږي، او نه دغه اخستل شوي پيسي دګټي مستحق ګڼلي کيږي. البته دا کړنه په خاص مضاربت کي هم ترسره کيږي، کچيري دمال څښتن دکال په اوږدو کي دخپل مال څخه پخوا لدينه چي دمضاربت ګټه او تاوان معلوم شي واخلي نو مضاربت يوازي په باقي مال کي پاتي کيږي ځکه دمال څښتن دمضارب سره نوري پيسي ندي پريښي، نو دغه حال په بانکي مضاربت کي هم دي.

البته يوه بله پوښتنه چي راولاړيږي هغه داده کچيري دمال څښتن دکال په اوږدو کي بانك ته پيسي ورکړي نو ايا په ګټه کي شريك شميرل کيږي؟

ځواب: پخوا څرګنده شوه چي دګټي دمستحقوالي لامل يوازي همدا دي چي خپل مال دشرکت وتصرف ته وسپاري، نو په پورتني صورت کي دغه عمل موجود دي، صرف دومره خبره ده چي په وخت کي اختلاف دي چا ورته له پيل دکال څخه پيسي سپارلي او چا په اوږدو دکال کي دچا پر مال پوره کال تير شوي او دچا نيمايي کال او دچا له همدي نه هم لږه موده تيره شوي.

څرنګه چي مشترك مضارب ضامن ګڼل کيږي نو دګټي په استحقاق کي زياتوالي کموالي يوازي پدي پوري تړلي چي په ګټه کي څومره برخه اخستي، ځکه چي دتاوان خو پدي شرکت کي بيخي وجود نلري، نو په ګټه دبرخي اخستني لامل وخت دي چي مال يي څومره دموده داستثمار په حالت کي پاتي شوي، نو که څوك يو زر ديناره داستثمار لپاره له پيل دکال څخه ورکړي او ټول کال پري تير شي دهغه سره په هيڅ توګه نه برابريږي چي زر ديناره ورکړي خو په نيمايي دکال کي.

هرکله چي مساله دزياتوالي په معيار راڅرخي نو بيا دبانکي حساب ترځ العمل معلوم دي چي هغه داعدادو او نمرو نظام دي چي په هغي سره مساله خورا اسانه کيږي، پدي معنی چي دورځو پر ځاي دمياشتو اندازه ونيسي، ځکه غير سودي استثمار داسي انتاجي استثمار دی چي پر فعلي هغي ګټي اعتماد لري چي پداسي چټکۍ سره صورت نه نيسي لکه څرنګه چي ربوي بانك لاسته راوړي، هغه په ډيره چټکۍ سره فايده تر لاسه کوي، پدي اساس په پورتني مثال کي (1000�6/12) دپنځو سوو هغو دينارو سره مساوي دي چي له پيل دکال څخه يي ورکړي وي.

دټوليز مضاربت داستثمار تنظيم او دبانکونو کړنلاره

معاصره بانکي کړنلاره داسي غوره او بهتره کړنلاره ده چي ويي کولاي شواي هغه مالي ګرځنده مالي مدارك چي دحساب خاص کړنلاري لرلي، او هغه به دزيادت اونقصان سره مل وي، بل داسي مستقر مصدر ته وګرځولي چي په بيلابيلو هيوادونو کي دخلکو دغوښتنو مطابق په تجارتي، اقتصادي او نورو ډګرونو کي وکارولي او خلکو ضروريات يي په بشپړه توګه پوره کړه.

دګرځنده مال داستثمار وسايل

له ګرځنده مال څخه مقصد هغه مالونه دي چي ثابت ارتباط ونلري، او څښتن يي نشي کولاي نقدي پيسي په لاس راوړي لکه څرنګه چي دغه کار په ټوليز مضاربت کي دټرون مطابق ترلاسه کيږي، چي دغه کړني په معاصر وخت کي تجارتي بانکونه پر مخ بيايي.

لکه څرنګه چي مخکي وښودله شوه چي مشترك مضارب (بانك) دمالونو دڅښتنانو اوکارکوونکو ترمنځ دمنځګړي حيثيت لري، نو له همدي کبله داستثمار بيلابيل وسائل پکار ده چي دمنځګړي شکل په منظم ډول اختيار کړي نه داسي چي دمال کارکوونکي دي، مشترك مضارب ته پکار ده چي دمالونو پوره ساتنه وکړي ځکه ده داسي مالونه پکار اچولي چي په ځانګړيو وختونو کي به يي بيرته څښتنانو ته سپاري، له همدي کبله لازمه ده چي دده سره هغه مالونه پاتي شي چي دي يي يا دګټي تر حالته خاوند وي او يا لږ ترلږه دهغو ضامن وي لکه قرضدار چي دقرض مال ضامن وي.

دګرځنده مال داستثمار غوره وسایل دریو برخو ته ویشل کیږي:

الف: دځانګړي تړون له مخي مضاربت:

فقهاء پدي اند چي مضاربت لکه څرنګه چي په مطلقه توګه صحیح دی دارنګه مقید او دخاص شرایطو سره دتړاکلو سره هم صحیح دی، ترڅو مشترك مضارب (بانك) وکولاي شي له دي لاري څخه دځانګړي مودي او انتهاء وخت معلوم کړي او په هماغه اندازه يي پکار واچوي، او هم دغه کار ددایم شرکت مخه ونیسي، پدغه قسم مضاربت کي چي دځانګړي تړون مضاربت ورته ویل کیږي کارکوونکي کولاي شي دبیلابیلو تجارتي جهتونو سره قرار دادونه وکړي، برابره خبره ده که دا بیا افراد وي او که عام یا خاص شرکتونه وي، سربیره پردي مشترك مضارب کولاي شي دبیلابیلو ډلو اوشرکتونو څخه مضاربین اخیتار کړي، اودهغو پر اساس خپله شتمني وویشي او یو ټولنیز چلند دهغوي سره غوره کړي، دارنګه د یو شرکت دلاندي مختلفو جنسونو لپاره دمضاربت په توګه مال ورکول چي دغه کړنه ددوو کارونو په تحقق کي مرسته کوي:

الف: دیوه دتاوان جبیره دهغه بل په ګټه سره پوره کولاي شي او یا دیو جنس تاوان دهغه بل جنس په ګټه جبیره کولاي شي.

ب: ددي کار په کولو سره یو قسم داسي مراقبت صورت نیسي چي اساس يي دبیلابیلو هغو نتیجو په مقارنه ولاړ وي چي دمضاربینو (کارکوونکو) لخوا يي ښودنه شوي وي، کچیري یو سوداګر غنم وپیرودي او په یو ټن کي ګټه پنځه درهم وي، خو بل سوداګر وریجي واخلي او دهغه ګټه په یو ټن کي لس درهم وي، نو دغه تفاوت مشترك مضارب دیته تشویقوي چي په راتلونکي کي دلومړي سوداګر سره معامله لږه او ددویم سره يي زیاته کړي.

دا راز مشترك مضارب کولاي شي چي دخاص مضارب دقدرت موافق دیوه تړون له مخي هغه ته ټول راس المال ورکړي او یا نیماني ورکړي او یا هم دریمه برخه ورکړي.

که یو مشترك مضارب د دهغه سوداګر سره چي له بلجیم څخه دکور جوړوني توکي راواردوي تړون وکړي او مشترك مضارب د حمل نقل او سفر په مصارف په غاړه واخلي نو دا خاص مضاربت ګڼل کیږي.

او کچیري پدي تړون او اتفاق راشي چي مشترك مضارب به نیمایي قیمت دقرض په شکل ورکوي او سوداګر به دخپله لوري نیمایي اچوي نو دا شرکت او ومضاربت دواړه دي چي ددواړو یو ځایوالي جواز لري.

که یو سوداګر دچین څخه سل زره متره رخت را وارد کړي او ټول مصارف يي په ګډون دګمرك او نورو شیانو په لاندي توګه وارزول شي نو خپله دګټي اندازه معلومیږي:

100000متر �60 فلسه = 6000 دیناره

گمرکي محصول 0/01 = 60 دیناره

داجازه نامي محصول 0/09 = 240 دیناره

دبانك داعتمادي اکاونت مصارف 5، 01/= 90 دیناره

گمرکي محصول او له بندر څخه دنقل مصارف 90 دینار

المجموع 9390 دیناره

دغه ټوله کړنه له تاریخ درسیدو څخه ددریو میاشتو په موده کي سرته ورسیده، او هر متریي په 110 فلسه وپلورل نو ددي ترړون ټوله ګټه به 11000 � 9390= 1610 دیناره.

ټوله وخت يي اته میاشتي ونیو، او په ترړون کي راغلي و چي دسوداګر فیصدي به 0/075 وي او د مشترك مضارب به 0/025 وي او تجارتي توکي ورك او تاوان وکړي نو هغه به دمال په اندازه تقسیمیږي، که مونږ په پورتني مثال کي حساب وکړو نو دمشترك مضارب (بانك) ګټه 400 دینارو ته رسیږي، او دبانکي حساب او فایدي له مخي 5، 0/018 ته رسیږي .

دویم هغه مشارکت چي پاي يي په ملکیت تمامیږي:

دغه کړنه داستثمار پداسي توګه صورت نیسي چي مشترك مضارب (بانك) دپلورني لپاره داسي توکي را ونیسي چي کار پري وکړي لکه موټري چي دخلکو او توکو دنقلولو لپاره کارول کیږي، البته دا به پداسي شکل نوي چي دکسب لپاره يي ترلاسه کړي، بلکي دابه دیو ځانګړي ترتیب شوي نظام له مخي مزدورانو (اجیرانو) ته ورکوي ترڅو تري دومره اندازه لاسته راوړي چي دموټر قیمت پوره کړي، پدي معنی چي مشترك مضارب (بانك) به دموټر دملکیت څخه خپل کارګر ته دمودي سره سم تیریږي پدي شرط چي هغه به بشپړه توګه دموټر قیمت په هماغه ټاکلي موده کي وسپاري.

دبیلګي په توګه: یو سړي چي دتیکسي موټر چلونکي دي هره ورځ دموټر څښتن ته له مصارف ایستلو وروسته خپل حساب سپاري، اوددغه موټر قیمت سره دټولو ګمرکي محصولاتو 2400 دیناره کیږي.

میاشتنۍ فایده دمصارفو او چلونکي د مزدوري پرته څلویښتو دینارو ته رسیږي، او دی دشپیتو دینارو او یا ددي مساوي شي ترلاسه کوي چي دکال عاید يي 60 � 12 = 720 دیناره کیږي، لدي څخه بانك 0/025 دصافي دخل په اندازه اخلي چي دا دده

100

دهغي مجموع 720 � 25 = 180 ديناره په کال کي، او پاتي دينارونو اندازه 540 ته رسيږي، چي دتامين په حساب کي ورکوي ترڅو دموټر ټول قيمت پوره کړي، او پدي صورت کي به بيا دموټر مالك شي چي دغه کړنه به دپنځو کلونو څخه په لنډه موده کي پوره کړي .

دريم: بيع مرابحه (دګټي په شکل پلورنه)

البته دغه مساله دمعاصر ژوند او حالاتو سره سمون خوري، ځکه کله ناکله دورځني ژوند غوښتنه داوي چي پخوا له پيدا کولو دپيسو (قيمت) څخه دضرورت وړ توکي بايد را ونيسي، که دغه توکي دشخصي استعمال لپاره پکاريږي لکه دکور سامان، شخصي موټر، تلويزون، او داسي نور او که د مسلکي وظيفي لپاره پکاريږي لکه د ډاکتر دکلينيك سامان او داسي نور، نو اوس هغه بانك چي په سود ندي ولاړ ددغسي حالاتو سره څه راز تعامل کوي؟

په اسلامي بانکونو کي ديو ځانګړي نظام له مخي اسلامي بانك پدغه کار کي ځان ور شريکوي او غواړي پرته د سود دشبهي څخه ګټه لاسته راوړي چي هغه په لاندي دوو طريقو سره صورت نيسي:

لومړي: دمضاربت دکړني په اساس پدي صورت کي بانك ځان قرض ورکوونکي شميري او دتوکو دڅښتن سره په ګټه کي ځان شريك بولي او مضاربت لکه وړاندي چي بيان شو يو کس بل ته مال ورکوي تر څو هغه پري تجارت وکړي او په ګټه کي دهغه سره شريك وي

دويم: بانك به دکمبيالا (Bill of Exchange)چکونو دقيمت چاري دټولو شرايطو مطابق پر مخ بيايي، کومي چي د ګټه اخستونکي لپاره ليکلي شويدي.

البته پدي مساله کي به مونږ دلومړي قضيي په اړوند څيړنه وکړو ځکه دويمه داسلامي بانك سره تر ډيره بريده اړخ نه لګوي، پخوا څرګنده شوه چي مضاربت (قراض) داسي مساله ده چي يو کس به بل ته مال سپاري تر څو هغه پري تجارت وکړي او ګټه به يي ترمنځ شريکه وي، البته دلته د کمبيالا چك څخه پيسي ستنول په هغه شکل چي مخکي بيان وشو ددغي رنګه مضاربت سره سمون نخوري، بل داچي کچيري سوداګر خپل توکي په تاوان وپلوري نو ايا بانك به په تاوان کي دهغه سره شريك وي؟ اوکه بانك يوازي دسوداګر سره دکمبيالا چيك په کړنه کي شريك دی کوم چي يوازي په ګټه ولاړ دی؟

که دي مسالي ته په غور وګورو نو دا په عدالت نده ولاړه، ځکه شريك بايد په ګټه او تاوان دواړو کي شريك شي، او که بانك يوازي دګټي په حالاتو کي ځان شريك بولي دا بيا شرکت ندي، سربيره پردي دغه حل څه عملي بڼه نلري هغه پدي اعتبار چي اخستونکي دتوکي دقيمت يوه برخه نقدي ورکوي، او بيا دپيرودني رسيد پداسي شکل

صادریږي چي دتړون موافق پیسي ورنه ستنوي، نو پدي اساس نوموړي موضوع څه اسانه نده لکه ځيني چي تصور کوي.

بناء پردي دحل غوره لار داده چي هغه کس چي کوم توکي ته اړتیا لري هغه ته ددي فرصت ورکړي شي چي په بشپړه توګه دغه توکي پداسي شکل وپیرودي چي قیمت به یي د میاشتني قسط مطابق پري کوي، او یا دیته ورته لاره ورته پیدا شي، نو هغه ډاکټر چي غواړي دخپل کلینیك لپاره توکي را ونیسي بانك ته به مراجعه وکړي له هغه څخه به ددغو توکو دمرابحت په ډول دپیرودني غوښتنه وکړي، البته دغه مرابحت (ګټه) به ددوي داتفاق موافق وي دساري په توګه 0/02 یا 0/03 او قیمت به یي دخپل وس مطابق په اقساطو ورته سپاري.

پورتني مساله له دوو فرمولو څخه تشکیل شوي یوه دا چي دپیرودني وعده ورسره وشوه او بله په ګټه (مرابحه) دپلورني مساله، دا مساله په هغه قطار کي نه راځي چي انسان داسي شي خرڅوي چي دده سره نوي، او نه په هغه قطار کي راځي چي داسي ګټه ترلاسه کوي چي دتاوان ضامن یي نوي.

ځکه دا داسي بیعه ده چي دتسلیم څخه وروسته ترسره کیږي او دلته تسلیم د بانك دوکیل له لوري صورت نیسي، او دا هم روا ده چي همدغه وکیل دقیمت ورکولو کفیل هم شي،مګر ددوي دواړو ترمنځ معاهده پدي شوي چي وکالت په صفت به ئي رانیسي چي په همدي مهال وبیعي ژمنه ورسره شوي، او پدغي ژمني وفا کول دقضاء او دین له مخي واجب دي.

او داچي دهغه قیمت څخه چي بانك اخستي پر پیریدونیك زیات پلوري او دا پیسي په تر ټاکلي مودي پوري ورته سپاري او یا به ئي د قسط په شکل سپاري دا دفقهاو له نظره جواز لري، امام ترمذي وائي: یو شمیر علماو ددي حدیث (بیعتین في بیعه) تفسیر داسي کړي چي پلورونکيووایي: دا رخت په نقدو په شل افغانۍ درکوم او په قرض ئي په دیرشو درکوم، نو دغه بیعه روا ده پدي شرط چي تړون (عقد) په یوه وشي.

عبد الرزاق پخپل مصنف کي د زهري، طاوس، او سعید بن المسیب څخه روایت کړي وائي: دا روا ده چي ووائي: دا رخت دمیاشتي ترپایه په قرض په شلو افغانیو درکوم او ددوو میاشتو په قرض ئي په دیرشو افغانیو درکوم، که بیا ئي په یو له دي دوو بیعو څخه خرڅ کړي نو دا صحیح ده دا خبره قتاده هم کړیده.

امام محمد بن حسن شیباني وائي: ابو حنیفه رحمه الله دهغه سړي په اړوند وویل چي په بل سړي ئي سل دیناره قرض ترمعلومي نیټي پوري وي، نو کله چي

دحساباتو ترتیب او دګټو تقسیم

بانك پدي اعتبار چي مشترك مضارب دي، نو پکار ده چي دحساباتو منظم پلان ولري تر څو دا ټول مالونه په صحيح توګه دشرايطو مطابق وکارول شي، البته دحساباتو او امانتونو داستثمار قواعد او اساسنامي په لاندي ډول ترسره کيږي:

د مالونو د استثمار اصول او اساسنامي

په سودي بانکونو کي دمالونو دښودلو بيلابيلي لاري دي، ځيني د زيادت پخاطر ږدي، ځيني دځانګړي حساب په اساس ږدي، او ځيني بيا تر ځانګړي نيټي پوري ږدي، ددي اختلاف په اساس يي ګټه هم بيلابيل شکلونه غوره کوي.

خو هغه مبلغ (مال) چي په غير ربوي بانك کي ښودل کيږي دګټي اندازه يي داستثمار په صورت کي معلومه نوي، ځکه دغه مال اوس دشرکت مال وګرځيده، او په شرکت کي يو مال له بل څخه بهتروالي نلري داسي نشي کيداي چي د سلو دينارو ګټه دي دريمه وي او دزرو دينارو ګټه دي نيمايي وي، بلکي دټولو ګټه به په يو معيار وي که هغه دريمه وي نيمايي وي او که لدينه لږه يا ډيره وي خو دسلو او زرو به يو معيار وي.

خو کوم چي دوخت سره تړاو لري دا بيا له پورتني مسالي سره اختلاف لري، ځکه هغه پيسي چي بيرته د بانك څخه نه اخستلي کيږي مګر پدي شرط چي دوه مياشتي مخکي به خبر ورکوي، توپير لري له هغو څخه چي يوه مياشت مخکي به خبر ورکوي، ځکه دديم حالت په پرتله بانك دلومړي حالت په پيسو تر ډيره بريده ښه کار کولاي شي نو پدي اساس يي څښتن دمال ته ددويم په پرتله زياته ګټه پاتي کيږي.

پدي اساس غير سودي بانك دګډون کوونکو ترمنځ دحساب لائحه په لاندي توګه ټاکي:

الف � داستثماري حساباتو شريکان په ټولو پيسو کي فيصدي 0/050 داصلي سرمايي

ب-دهغو شريکانو حسابات چي يوه مياشت وړاندي خبرورکوي 0/060 داصلي سرمايي

ج � دهغو شريکانو حسابات چي دوه مياشتي وړاندي خبر ورکوي 0/070 داصلي سرمايي

د- دهغو شريکانو چي تريوکال پوري وخت ورکړي وي 0/090 داصلي سرمايي

ددي څخه هدف اوموخه داده چي څرګنده شي چي د زرو دينارو څښتن چي غواړي مال يي په مطلقه توګه وکارول شي نو دده دګټي اندازه به لوړه وي، دى کولاي شي پداسي حساب کي واچوي چي يو کال وخت لري، خو که ددي اټکل کوي چي که شر ايط يي ديته اړ کي چي راويي باسي نو دلږ مودي خبرتيا څخه وروسته به يي باسي، نو دى بيا کولاي شي پداسي حساب کي کيږدي چي بيرته يي ورته وسپاري او پدي بايد پوه شي چي دده دګټي اندازه به لږ وي.

د ګټو تقسیم

هغه ګټه چې په مشترك مضاربت کې دویش وړ وي هغه عبارت له هغې ګټې څخه ده چې دیوې ټاکلي مودې په دوران کې لاسته راغلې وي، البته دګټې موندل داستثمار په بیلابیلو برخو کې څه مشکل کارندي که هغه دمضاربت په لار راغلي وي که دمشارکت له لارې وي او که د مرابحت له لارې.

هغه نفقات (مصارف) چې قابل د مصرفولو وي

دمصارفو یا نفقاتو په اړوند اسلامي فقهاء بیلابیل نظریات لري ایا په خاص مضاربت کې کارکوونکې کولاي شي خپل مصارف دمال پر څښتن شرط کړي یا نشي کولاي؟

الف: ابن حزم پخپل کتاب محلی کې وايي: کارکونکي ته روا نده چې دمضاربت دمال څخه څه شي وخوري، یا ورنه جامې جوړې کړي که دسفر په حالت کې وي یا حضر کې وي.

ب- حنفي فقهاء وايي: دسفر په حالت کې مضارب کولاي شي دمضاربت له مال څخه یې مصرف کړي، خو په حضر کې نشي کولاي، البته دسفر په حالت کې به هم یوازې هغه څه مصرفوي چې دده سره تړاو ولري لکه خوراك، جامې، دحمل نقل کرایه او هغه څه چې په سفر کې ضروري وي.

ج مالکي علماء پدې اند دي چې که چیرې دمضاربت مال دنفقې(مصارفو) توان ولري نو په حضر کې هم صحیح ده.

د- شافعي فقهاء بیا نفقه دوو برخو ته ویشي لومړې: هغه نفقه (مصارف) چې دمضاربت په مال پورې تړاو لري، دویم: هغه نفقات چې پخپله مضارب شخص پورې لري، لومړي قسم نفقات به دمضاربت له مال څخه وي لکه دمال انتقال له یو ځاي څخه بل ته، له او ورکیدو څخه ساتنه او داسې نور، خو مضارب چې څه کار ترسره کوي لکه جامې جوړول، یا دیوې وړې برخې مال انتقال له یو ځاي څخه بل ځاي ته، نو پدې صورت کې مضارب ته پکار نده چې دمضاربت دمال څخه یې واخلي، البته دشافعي فقهاء په اند په مساله کې دوه نظره موجود دي: ظاهر او ښرګند یې دادي چې په حضر کې به هیڅ قسم نفقه دمضاربت له مال څخه نه اخلي ځکه امکان لري دمضاربت ټوله ګټه همدا وي نو هغه مقصد چې له مخې دمضاربت تړون رامینځته شوې نه حاصلیږي، خو ددوي دویم نظر دادی چې اخستلاي شي یعنې دمضاربت دمال څخه نفقه په حضر کې هم اخستلاي شي خو چې دمضاربت دمال لپاره وي.

هـ- حنابله علماء وايي چې په سفر کې ټول مصارف دمضاربت له مال څخه کیږي خو په حضر کې هم کولاي شي پدې شرط چې دتړون پر مهال یې دا شرط کړې وي.

دعلماو ددي اختلاف څخه دي نتيجي رسيږو چي دمضاربت دمال څخه هغه نفقه مصرفول جواز لري چي دعرف له مخي ټاکله کيږي.

اوس پوښتنه داده چي ايا ددي اصولو په رڼا کي مشترك مضارب په تير بيا بانك کولاي شي دغسي نفقه دمضاربت پکار کي مصرف کړي؟

مخکي څرګنده شوه چي مشترك مضارب پخپله کړنه اوعمل کي په هغو شرايطو او قيوداتو مکلف ندي کوم چي خاص مضارب پري مکلف دي، نو پدي اساس مشترك مضارب ته ددي اړتيا نشته چي دا شرط کړي کله چي مشترك مضارب موسسه او يا بانك وي يعني طبيعي شخص نوي، ځکه بانك تل پداسي ځاي کي وي چي هغه مرکزي او تجارتي حيثيت ولري سربيره پردي بانك پوهه او مسلکي مامورينو ته اړتيا لري چي هغوي ته به دهغوي دمستوا مطابق معاشات ورکوي،دارنګه ګڼ شمير وسايلو او الاتو ته ضرورت لري چي دا واړه کارونه ددي جوګه ندي چي اندازه يي معلومه شي لکه په خاص مضاربت کي چي معلوميږي.

پدي اساس بانك نشي کولاي خپل ټول مصارف په ګډون دمامورينو دمعاشاتو دمضاربت له مال څخه واخلي، ځکه کومه نفقه (مصارف) چي فقهاو جواز ورکړي هغه تر سفر پوري ځانګړي ده، او حنابله و چي په حضر کي جواز ورکړي خو هغه يوازي تر ډوډۍ او جامو پوري خاصه ده، چي دعرف مطابق به يي استعمالوي، سربيره ددي دبانك مصارف دومره لوړ دي چي ديو عادي سړي د قدرت او وس څخه بهر دي، پدي اساس بانك نشي کولاي هيڅ قسمه مصارف دمضاربت دمال څخه واخلي پرته له هغو نه چي صرف دمضارب کار پوري تړاو لري لکه دصادري واردي کتاب، مطبوعات په تيره بيا چي استثماري عمل وي، البته هغه مضاربين (کارکوونکي) چي دبانك سره يي تړون کړي وي او دهمدي بانك سره کار کوي ددوي مصارف به داتفاق مطابق دمضاربت دمال څخه وي دهر يوه به دخپلي دندي او شرايطو مطابق مصرف وي.

د ګټي د تقسيم اساسامي

بانك دګټي په اړوند دوه حقه ترلاسه کوي:

الف: يوه ګټه بانك پدي لاسته راوړي چي مضارب بلل کيږي، البته دا ګټه به دخپلوا مقرراتو سره سم معلومه او ښکاره وي که هغه نيمه وي دريمه برخه وي او که لدينه زياته يا کمه وي، خو داګټه به له هغي ګټي څخه اخستله کيږي چي په اوږدو دکال کي په ډاګيزه توګه لاسته راغلي وي.

ب: بله پدي اعتبار اخلي چي ديوي برخي هغه مال څښتن ځان بولي چي داستثمار لپاره پکار اچولي شويدي، برابره خبره ده که دغه مال دبانك دراس المال يوه برخه دهغه مال څخه وي چي بانك يي تل احتياط پخاطر ساتي او که

دهغو مالونو يوه برخه وي چي په جاري حسابونو دبانك كي خلك ږدي اودضرورت پر اساس يي بيرته له بانك څخه اخلي.

كه نومړي مال دلومړي قسم څخه وي بيا مشكل نشته ځكه بانك تل يوه اندازه مال داحتياط په شكل له ځان سره همداسي ساتي، نو څرنګه چي دبانك مال دي په هماغه اندازه كلني ګټه هم دده كيږي، ځكه دى دټولو مالونو دسلامتيا ضامن دى.

البته ددويم حق په هكله موضوع وضاحت ته اړتيا لري ځكه دغه مالونه تل يو له بله ګډيږي او كله ايستل كيږي كله بيا بيرته ورته ستنيږي، نو ددي مشكل پر اساس دري فرمولي او فرضي لاري موجودي دي:

الف: هغه مال چي ثابت وي او استثمار لپاره له پيل دكال څخه بيا ترپايه موجود وي.

ب: هغه مال چي څښتن يي ايښي وي چي دكال په اوږدو كي يا ټول بيرته اخلي او يا يوه برخه اخلي.

ج: هغه مال چي دكال له پيل څخه نه و موجود خو دكال په اوږدو كي بانك ته راوړل شوه.

دلومړي حالت يا مال مساله څرګنده او څه مشكل پكښي نشته، ځكه دده دګټي اندازه معلومه ده چي حساب به يي په لاندي توګه صورت نيسي:

د استثمار اندازه او دحساب نوعیت

ټولي په بانك كي ښودل شوي پيسي 100

ټولي پيسي چي ددي كار لپاره ځانګړي شوي وي په ټوله هغه ګټه كي ضرب وركړي چي د توزيع لپاره خاص شوي وي البته لدينه وړاندي به دبانك برخه ورڅخه وباسي، پدي سره كولاي شي دهر مال دګټي اندازه معلومه شي، يعني كله چي دبانك برخه ورڅخه وايستله شوه، باقي به ټول مال وويشي هر څومره چي ورته ورسيده هماغه ددغه مال چي داستثمار لپاره يي ايښي ګټه ده.

اوكه پخوا له كال پوره كيدو څخه يي دخپل مال يوه برخه وايسته نو دا سړي داسي مثال لري لكه يو كس ته چي دمضاربت لپاره پيسي وركړي وي خو پخوا له معلوميدو دګټي يا تاوان څخه يي يوه بيرته ورنه واخستي چي پدي سره دمضاربت راس المال راټيټ شو نو پدي صورت كي دمالي كال دپوره كيدو سره سم دده حساب به باقي پيسو كيږي پدي معنى چي كله كلني حساب كيږي نو دده هغو پيسو ته به كتل كيږي چي بالفعل موجودي دي دهغو په اندازه به ګټه وركوله كيږي.

ددريم او وروستي حالت په اړوند بايد ووايو چي پدي صورت كي دمال څښتن دكال په اوږدو كي خپل مال بانك ته دمضاربت په شكل وركوي، دبيلګي په توګه كه يو سړي زر ديناره د مارچ په مياشت كي وركړي او بل يي دسبتمبر په مياشت كي وركړي نو دغه مساله وضاحت او بيان ته اړتيا لري چي هغه په لاندي دول ده:

پرته له شك نه چي په خاص مضاربت كي ددغه حالت څرګندتيا نشته، تر څو دهغه پواسطه ورته لار هواره كړو، ځكه خاص مضاربت يومستقل ترون دی چي دكار دشروع څخه وروسته نور مال ورسره نه يوځاي كيږي، مګر هغه اساسنامي اوا صول چي مونږ مخكي څرګند كړو او په ګټي پوري تړاو لرل دهغو په رڼا كي مونږ كولاي شو لار دحل ورته ومومو، هغه پدي معنى چي يوازي داستثمار لپاره په بانك كي دمال ښودل دګټي داستحقاق لامل ګرځي، لكه څرنګه چي شريك په هغه صورت كي چي مال يي سره ګډ كړي نوي دګټي مستحق ګرځي.

دغه كړنه او عمل دبانك په استثماري حساباتو كي دكال په اوږدو كي روانه وي، نو پدي اساس هغه كس چي خپل مال كال په اوږدو كي بانك ته داستثمار لپاره وركړي دګټي مستحق ګڼل كيږي، البته امكان لري ده ته له پخوا څخه ددي ابلاغ وشي چي ستا مال به يوه يا دوه مياشتي وروسته دمياشتي دسر څخه په كار اچول كيږي، ځكه بانك تل دخپلو مالونو داستثمار لپاره ځانګړي پروګرام او پلان لري چي دهغه پلان له مخي پيسي په كار اچوي، دا په خلاف دسودي بانكونو ځكه هلته امكان لري له هماغي دويمي ورځي دده دمال ګټه شروع شي.

خو ددي نيټو داختلاف په صورت كي چي يويي له پيل دكال څخه مال سپاري او بل يي دنيمايي كال څخه وروسته وركوي دحساب فرموله يي په هماغه اساس روانه وي لكه مخكي چي بيان تير شو او هغه دفايدي او نمرو طريقه

وه، پدي معنی چي پيسي به په ورځو کي ضرب کړي، ترڅو دټولو پيسو وخت او مدت معلوم کړي شي، او دټول کال دهري ورځي اندازه ګټه معلومه شي، نو چا چي زر دیناره لږ مخکي له نیمايي دکال څخه اېښي وي نوداسي به يي فرض کړو لکه ده چي پنځه سوره دیناره له پیل دکال څخه اېښي دي، ځکه دده زر دیناره به په باقي میاشتو کي ضربیږي چي هغه شپږ میاشتي دي، او دغه چي په ټولو میاشتو دکال کي ضرب ورکړي شي خپله پنځه سوه دیناره ورنه جوړیږي.

د قرض چکونه

دغه چکونه عبارت دي له هغو قرضونو څخه چي شرکت ئي له عام ولس څخه دسودي ګټي په اساس اخلي، دغه چکونه په معاصرو کړنو کي د قبول وړ دي چي بیلوالي نه قبلوي.

شرکتونه کله ناکله دخپلو مالي ستونزو له کبله دغه رنګي چکونه صادروي ځکه دوي دخپلو کړنو دسرته رسولو لپاره زیاتو مالونو اړتیا لري او هغه برخي (سهام) چي ترلاسه کړي دي هغه کفایت نکوي نو دخپلو پروژو د پراخوالي او سرته رسولو لپاره دغه چکونه ترلاسه کوي او نه غواړي چي عام ولس ته دنورو برخو (سهمونو) اعلان وکړي ځکه پدغسي صورت کي دشریکانو دګټو برخي ډیري کمیږي، پدي اساس شرکتونه له خلکو څخه ددغسي قرضونو غوښتنه کوي، او له بلي خوا ډیر داسي خلك وي چي زیات شمیر پیسي ئي د راتلونکي ضرورتونو لپاره ساتلي وي، او دغه پیسي ئي یا پخپلوکورونو کي اېښي وي، او یا ئي دبانك په جاري حساب کي اېښي وي، نو دغه پیسي دداسي ګټي لپاره نه استعمالیږي چي ټولو هیوادوالو ته ګټه ورسوي، او په هغه صورت کي به يي ګټه رسیږي چي سوداګرانو ته ئي ورکړي ترڅو ئي هغوي پخپلو تجارتي کړنو کي وکاروي، مګر دمالونو څښتنان دا قسم قرضونه ځکه نه ورکوي چي دوي لدینه ویریږي چي دضرورت په وخت کي به بیا لاسته نه ورځي.

ددي ویري له کبله د قرضي چکونه مفکوره راډاګیزه شوه ترڅو شتمن دیته وهڅوي چي په قرض ئي ورکړي او ویري له فکرونو څخه وباسي، او ددي لپاره ئي دوه لاري پکار واچولي:

لومړي: شتمنو ته د خپلو قرضونو په مقابل کي د معلومي سودي ګټي تمه ورکول.

دویم: داسي چکونه ورنه جوړول چي هرچاته دمنلو وړ وي، پدي معنی چي که څښتن ئي هر وخت وغواړي دغه چك وپلوري نو کولاي شي په ازاد بازار کي دبازار په نرخ وپلوري چي په زیاترو حالاتو کي دبازار نرخ تر هغه نه زیات وي چي پري لیکلي وي.

معاصر اقتصادي نظام لدي لاري څخه وکولای شواي چي دخلکو هغه شتمني چي په کورونو کي ايښي وي په کار واچوي، مګر څرنګه چي دغه کړنه په سودي قرض ولاړه ده نو اسلامي شريعت دغسي کړني ته اجازه نه ورکوي، دا سربيره پردي چي ګڼ شمير ټولنيز اوشرعي مفاسد ترينه ولاړيږي.

له همدي کبله يو شمير مسلمانانو په ځيني اسلامي هيوادونو کي ددي چکونو بديل هڅي وکړي چي وروسته له څيړني څخه ئي د (دمضاربت چکونه) را ويستل، مضاربت لکه مخکي چي بيان تير شو په اسلامي فقه کي معلومه او پيژندل شوي کړنه ده چي دمال څښتن کارکوونکي ته مال سپاري او هغه پري کار کوي او ګټه ئي ترمنځ شريکه وي.

نو د ددي چکونو څخه بنسټيز هدف دادي چي د څښتن او صادرونکي ترمنځ ئي دمضاربت تړون (عقد) رامنځته شي، او پدي صورت کي به دچك څښتن ته معينه ګټه نه ورکوله کيږي، بلکي که تجارت ګټه وکړي نو ده ته به دفيصدي په حساب ګټه ورکوله کيږي.

دهمدي موضوع په اړوند يو شمير اسلامي هيوادونو ځانګړي قوانين وضع کړه دهمدي جملي څخه د اردن د 1981م کال قانون، او دپاکستان دشرکتونو قانون چي په کال 1984م کي صادر شو او پدي قانون کي مستقل يو فصل د همدي مضاربوي چکونو په باره کي دي البته مونږ به په لنډ ډول داردن قانون ته اشاره وکړو:

-1د مضاربت چکونه عبارت دي له هغو تصديق شويو پاڼو څخه چي ځانګړي قيمت لري او څښتنانو په نوم ئي دهغو پيسو په مقابل کي صاردي شويدي چي دپروژي خاوند ته ئي ورکړي ترڅو هغه پري خپله پروژه وچلوي او ګټه يرينه لاسته راوړي.

-2د چکونو څښتنانو ته دپروژي دګټي څخه يو شمير محدود شي ورکول کيږي،او دغه تحديد به دچکونو دصادريدو پر مهال معلوميږي، ديادوني وړ ده چي دچکونه پخپل ذات کي هيڅ فايده نلري، او نه ئي څښتنانو ته ددي حق شته چي دکلنۍ محدودي ګټي غوښتنه وکړي.

-3په اسلامي فقه کښي که دمضاربت ګټه دکارکوونکي او دمال دڅښتن ترمنځ ددوي دتوافق مطابق دکار يا عمل په پاي کي ويشله کيږي، مګر اردني قانون د مضاربوي چکونو په اړوند وائي چي ګټه به هر وخت يا دکار په پاي کي نه ويشله کيږي، يوازي دچك څښتن ته هغه ځانګړي شوي ګټه ورکړله کيږي، نو دهر کار په پاي کي دده ځانګړي ګټه ورکوله کيږي او دچك صادرونکي جهت ته نه ورکوله کيږي بلکي دا ګټه به دپروژي سره محفوظه پرته وي ترڅو ددي ګټي څخه په تدريجي توګه هغه پيسي پوره کړي چي دچکونو څښتنان ئي غواړي.

-4دچك په هر خاوند لازمه ده چي دتړون له مخي په ټاکل شوي وختونو کي خپل چکونه وړاندي کړي، او له صادرونکي جهت څخه به غوښتنه کيږي چي دچکونه نومول شوي قيمت ورته ورکړي، اوپدي سره به هغه مال بيرته

ستون کړي چي دسند په عوض کي ورکړي و، البته په چك په صادرونكي جهت لازمه ده چي دچك نومول شوي قيمت سره له ساتلي ګټي ورته وسپاري، لكه مخكي چي بيان وشو.

-5پدي سره دچكونو څښتنان هغه مال چي پروژي ته ئي ورکړي تر هرڅه مخكي بيرته لاسته راوړي، ترڅو پدي سره دټولو خاوندانو دچكونو معامله تصفيه شي، اوددي کړني په کولو سره به صادرونكي جهت دپروژي او دهغي دټولو الاتو څښتن وګرځي، چي په پايله کي به ټوله پروژه دصادرونكي جهت دهغو چكونو ګټه شي چي پكار ئي اچولي وو.

-6كچيري پروژه له تاوان يا خساري سره مخ شي، نو قاعده داده چي دغه تاوان دچكونومالكان پرغاړه واخلي، ځكه دوي دمالونو څښتنان دي، مګر داردن قانون پدي ټينګار کړي چي دغه تاوان به دچكونو څښتنانو ته حكومت ورکوي او هغه به په قضيه کي دريم لوري واقع كيږي، پدي معنى چي دتاوان ضامن به حكومت وي، او هغه به دچك نومول شوي تاوان ګالي، كچيري داسي تاوان وشي چي دپروژي ټوله سرمايه پكښي له منځه لاړه شي نو حكومت به ددي جبيره كوي او دچكونومالكانو ته به پيسي ورکوي.

-7البته حكومت چي كوم تاوان دچكونو څښتنانو ته ورکوي دا به دچكونو په صادرونكي جهت قرض وي، كله چي بيرته په پښو ودريږي نو دغه قرض به دوباره حكومت ته سپاري.

دا داردن دقانون لنډيز و چي د مضاربت دسندونو په اړوند ئي خپور کړي، خو كه ديته په ځير وګورو ګڼ شمير ستونزي ورسره مل دي چي ځيني په لاندي ډول دي:

-1دمضاربت طبيعي بڼه دا ده چي هيڅوك نه دسرمايه ضامن كيداي شي او نه دګټي، ځكه چي په مضاربت کي چي څه ګټه لاسته راځي هغه تجارتي ګټه ده، او تل تجارتي ګټه هغه وخت لاسته راځي چي تاوان ورسره تړلي وي، كله چي سرمايه دكوم لوري له خوا ډاډمنه وي (مضمونه) وي بيا دمضاربت تړون (عقد) ورته نشي ويل كيداي، نو داردن په قانون کي راغلي چي دچك دنومول شوي قيمت ضمانت ورکول كيږي، دغه شرط داسلامي مضاربت سره اړخ نه لګوي.

-2كه څوك ووائي چي كوم كس چي ددغه چك ضمانت كوي هغه دچك صادرونكي جهت ندي او نه كار كوونكي دى، بلكي حكومت چي دريم لوري بلل كيږي ددي ضامن دى، او په شريعت کي چي كومه منع راغلي هغه داده چي دتړون (عقد) كوم لوري د بل لوري دمال ضامن شي، خوكه دريم سړي را وړاندي كيږي او دتاوان پر مهال ئي ضمانت كوي نو دا خو دشريعت سره څه ټكر نخوري.

ددي په ځواب کي بايد وويل شي دغه رنګي عبارت داردن په قانون کي ندي راغلي، ځكه حكومت دچك دنومول شوي قيمت ضمانت په خيراتي (تبرعي) توګه نكوي لكه يو څوك چي پخپل تجارت کي تاواني شي او بل كس دمرستي او خيرات په توګه دا تاوان ورکړي، بلكي حكومت دغه نومول شوي تاوان د چك دصادرونكي په نماينده ګي ورکوي،له

همدي كبله هغه مال چي حكومت ئي خلكو ته وركوي، په صادرونكي جهت ئي قرض دى، هر كله چي دسنداتو پيسي وسپاري حكومت ته به خپل قرص سپاري، نو ځرنګه چي صادرونكي جهت پدي ملزم دى چي دحكومت قرض به وركوي ددي معنى داده چي په حقيقت كي صادرونكي جهت دده دسند ضامن دى نه حكومت.

-2كچيري دحكومت په قانون كي بدلون راشي او حكومت پدغه مساله كي ځان (متبرع) وګني، او داسي وښي چي كوم مال ئي دتاوان پر مهال خلكو ته وركړي دهغه ذمه وار صادرونكي جهت ندي نو بيا به دقانو عبارت داسي راشي (ددريم لوري لخوا ضمانت) ددي فرمولي بنسټ په اسلامي فقه دكفيل سره ورته والي لري، مګر په اسلامي فقه كي هغه مهال كفيل ضامن دي چي كفيل ئي له اصيل نه بيااخلي نو واقعيت كي ضمانت اصيل ته راجع كيږي، لكه قرض، دپلورل شوي توكي قيمت، او داراز ټول قرضونه كچيري اصيل ضامن د كفيل نوي نو كفالت نه صحيح كيږي، لكه امانت، دشركت يا مضاربت سرمايه او داسي نور، دغه فقهي فرموله دټولو علماو په نزد صحيح ده چي هيڅا پكښي اختلاف ندى كړي.

مرغيناني پخپل كتاب هدايه كي وائي:

"كفالت په مضمون كړي شويو توكو كي كه څه هم زمونږ له نظره صحيح ده او امام شافعي رحمه الله ورسره مخالف دى، خو دغه به پخپل ذات سره مضمون وي، لكه په فاسده بيعه كي پلورل شوي توكي، يا غصب كړي شوي شيان، نه پدي معنى چي په بل شي سره به مضمون وي، لكه پلورل شوي توكي، ګروشوي شيان، اونه داسي چي هغه دامانت بڼه ولري لكه خپله امانتي شيان، يا په عاريت اخستونكي توكي، يا مستاجر، يا دمضاربت مال او ياهم دشركت مال "
.

دارنګه خطيب شربيني شافعي وائي:

"دهر عين چي دچا په لاس كوي هغه مضمون دى پدي سره چي بيرته به يي سپاري، او ددغسي عين ضمانت صحيح دى، لكه غصب كړى شوي توكي، عاريت اخستل شوي توكي، او هغه پلورل شوي توكي چي تسليم (قبض) كړي ئي نوي، مګر كچيري عين دهغه چا په لاس كي چي وي او مضمون نوي لكه امانت، دشريك سره مال، وكيل،او وصي نو دوي پدي ملزم ندي چي ضامن به وي، ځكه پدوي دا لازمه ده چي پري ئي ږدي نه دا چي بيرته ئي رد كړي. "

بن الهمام وائي:

"دخساري ضمانت غلط او باطل دى، ځكه ضمان په هغه څه كي راځي چي هغه مضمون كړي شوي وي، او د تاوان ضامن هيڅوك ندى، آن كچيري پلورونكى په بازار كي ووائي: ټول تاوان چي درته رسيږي هغه پر ما، او يا د مرئي پيردونكي ته ووائي: كچيري دا مرئي وتښتيده نو تاوان ئي پرما دا صحيح نده. "

په پورتنیو شیانو کي دکفالت دنه صحت لامل دا دی چي دکومو پیسو کفالت ئي کړي کفیل دقضاء له مخي پدي مکلف ندي چي دهغه تاوان به ورکوي، دا راز دچا چي کفالت شوي نو هغه ته دا صحیح نده چي محکمي ته لاړ شي او له کفیل څخه تاوان وغواړي، مگر داچي دریم لوري خپل ځان پدي مکلف گڼي چي دتاوان پر مهال به دی تاوان ورکوي دا یوازي ژمنه بلله کیږي چي ددین له مخي وفا کول پري لازمي دي مگر دقضاء له مخي مکلف ندی چي وفاء به پري کوي، کچیري اوس دریم لوري پخپله ژمنه وفاء وکړي او نوموړي پیسي وسپاري، نو دسند(چك) خاوند ته روا ده چي وائي خلي، مگر قاضي نشي کولاي چي کفیل پدي مکلف کړي چي پخپله ژمنه به ارومرو وفاء کوي.

ایا اوس کولاي شو چي دمالکیانو پر مذهب عمل وکړو او ووایو چي دقضاء په وړاندي کفیل مکلف دی چي پخپله ژمنه وفاء وکړي؟ کچیري مونږ دغه ژمنه ملزمه وگڼو نو ضمانت بیا لازمي بڼه خپلوي، پدغسي صورت کي دفقهاو ددي قول معنی له مینځه ځي چي وائي: دمضاربت او شرکت دسرمائي کفالت نه صحیح کیږي.

د مضاربت دسندونو (چکونو) دپوره کولو مساله

داردن په قانون دریمه نیوکه داده چي: دمضاربت دچکونو هغه پیسي څښتنانو ته سپارل چي نومول شوي وي، پدغي رنگي پیسي سپارل موضوع د مضاربت څخه وزي او دقرض بڼه خپلوي.

البته ددي موضوع لا وضاحت لپاره به لومړي دمسالي فقهي بڼه وڅیړو: حقیقت دای چي دچکونو ختمولو معنی داده چي دمضاربت مال به دچکونو څښتنانو ته د مال دڅښتن لخوا ورکول کیږي، البته کچیري دمضاربت مال ټول نقد شوي وي بیا مسله اسانه ده، مگر ستونزه هغه وخت رامنځته کیږي چي دمضاربت مال په توکو بدل شوي وي، ځکه پدغسي صورت کي به دمضاربت مال سپارل داسي معنی ورکړي چي له مضارب څخه دغه توکي په بیعه اخلي، ځکه ټول اخستل شوي توکي دمالونو دڅښتنانو ملکیت گڼل کیږي، او مضارب په عین دتوکو کي هیڅ حق نلري، بلکي کچیري خرڅ شي او گټه وکړي نو په گټه کي دده برخه شته، اوس کچیري دچك څښتن صادرونکي جهت ته خپل چك وړاندي کوي ترڅو خپل مال ترلاسه کړي نو دغه کړنه پداسي حال کي کوي چي دمضاربت ټوله سرمایه یا زیاتره سرمایه په صنعتي اویا تجارتي پروژه بدله شویده، نو دچك خاوند له صادرونکي جهت څخه خپله په پروژه کي گډه (خلطه) شوي برخه پلوري، پدي اساس ددغسي چکونو پیسي سپارل دبیعي په احکاموکي داخلیږي چي هغه په لاندي ډول دي:

لومړي: ایا دمال څښتن ته روا ده چي دمضاربت څخه خپل مال پداسي وخت کي ستون کړي چي هغه نقد شوی نوي؟

دویم: ایا دمضاربت په تړون (عقد) کي ددغسي ستنيدو شرط جواز لري؟

دريم: کچيري دمضاربت څخه دمال ستنيدنه روا وي نو ايا هغه به دچك نومول شوي قيمت په اندازه پيسي ستنوي او که به دبازار دقيمت په اندازه پيسي ستنوي؟

لومړي مساله: دمضاربت څخه پداسي حال کي بيرته مال اخستل چي هغه نقد شوي نوي دفقهي له نظره دا دمضاربت فسخه کول او يا د مضاربت له تړون (عقد) څخه ځان ايستل دي، فقهاء وائي پدغسي حالت کي په مضارب لازمه ده چي اخستل شوي توکي وپلوري.

په الدر المختار کي راغلي دي: مضارب دمال دڅښتن په لري کولو سره له مضاربت نه وزي.... کچيري په لري کولو خبر شو او دمضاربت مال دتجارت توکي و نو هغه به پلوري. "

ابن قدامه په مغني کي ويلي: "مضاربت له هغو تړونونو (عقودو) څخه دی چي ديو طرف په فسخه کولو سره فسخه کيږي، کچيري دمضاربت تړون (عقد) فسخه کړی شي او مال دمضاربت په تجارتي توکو بند وي بيا دواړه لوري په پلورلو يا تقسيم اتفاق وکړ نو دا روا ده، ځکه حق ددوي دواړو دی دبل چا ورسره شرکت نشته... کچيري دمال څښتن د دمضاربت دمال دپلورلو غوښتنه وکړي او مضارب (کارکوونکی) ئي ونه مني نو پدي کي دعلماو دوه نظره دي: يو داچي مضارب به په پلورلو مجبوريږي چي دا دشافعي رحمه الله نظر دی ځکه په مضارب لازمه ده چي خاوند ته داسي مال وسپاري لکه څرنګه ئي چي ترينه اخستي دی، او دويم نظر دادی چي په پلورلو نه مجبوريږي په تيره بيا هغه مهال چي په خرڅولو دمال کي ګټه نوي، يا دمال څښتن ووائي چي دمضارب حق پکښي نشته. "

ددي څخه داسي څرګنده شوه چي دمضاربت څخه دمال ستنول دشريعت له مخي جواز لري، او پدغه مهال کچيري دمضاربت پيسي په توکو بدلي شوي وي نو هغه به پلوري، دا څرګنده ده چي کچيري غواړي دغه دمضاربت مال په دريم کس وپلوري نو جواز لري نو څرنګه چي ددريم کس سره عقد جواز لري دارنګه دمال دڅښتن او مضارب ترمنځ هم دغه دبيعي عقد جواز لري، مضارب کولاي شي دغه توکي دځان لپاره واخلي، او خاوند دمال ته خپلي پيسي ورکړي، نو پدي سره به دمال څښتن خپله سرمايه او ګټه واخلي او مضارب به هم خپله ګټه واخلي.

دويمه مساله: دمضاربت دمال ستنول دبيعي دتړون (عقد) له مخي، دا هم جواز لري، ځکه داسي شرط دی چي دمضاربت دتړون دغوښتني مخالف ندی، ځکه دمال څښتن کولاي شي چي دمضاربت هر وخت چي وغواړي دمضاربت تړون (عقد) ختم کړي نو ختمولاي ئي شي، پدي حالت کي په مضارب لازمه ده چي توکي وپلوري او دمال څښتن ته خپله سرمايه سره دګټي وسپاري، نو په مضاربت کي دبيعي شرط داسي شرط دی چي دمضاربت دتړون (عقد) له فطرت څخه دی پدي معنی چي ورسره منافي ندي، مګر يوه خبره دلته داده چي دمضاربت دمال توکي يوازي په مضارب پلورل کيږي، او دا هم دشريعت له مخي څه ممانعت نلري، ځکه دمال څښتن او مضارب ترمنځ دمضاربت په مال دبيعي عقد دګڼ شمير علماو له نظره جواز لري، کاساني وائي:

"په مضاربت کي دمال څښتن او مضارب دواړه کولاي شي یو له بله دمضاربت مال واخلي او خرڅ کړي، اګرکه دمضاربت په مال ګټه هم نوي دا دابوحنیفه ابویوسف او محمد نظر دی، مګر زفر وائي چي نشي کولاي، ځکه دده له انده دا دمال خرڅول او اخستل دي په مال باندي او مال یوازي دخاوند ومال ملکیت دی نه دمضارب، نو پدي اساس جواز نلري، لکه وکیل له موکل سره، خو نور دري واړه امامان وائي: دمضاربت په مال کي دمال څښتن دسرمائي مالك دی، نه دتصرف، او دتصرف په حق کي دپردي په څیر دی، او مضارب پکښي دتصرف ملکیت لري نه دسرمائي، په سرمایه کي دپردي په شان دی، تردي چي دمال څښتن نشي کولاي له تصرف څخه ئي منع کړي، نو ددواړو په حق کي دمضاربت مال داسي مثال لري لکه دپردي مال چي وي، له همدي کبله پلورل او پیرودل صحیح دي. "

ددي فرمولي پر اساس کچیري مضارب دمال په څښتن بیعه شرط کړي نو دا دمضاربت دتړون سره ټکر نخوري، او په شریعت کي دا روا ده.

دریمه مساله: ایا دمضاربت دچکونو قیمت به نومول شوي قیمت وي او که دبازار قیمت؟ داسي ښکاري چي غوره به دا وي چي دبازار قیمت ورکړي، کچیري دبازار دقیمت او نومول شوي قیمت ترمنځ توپیر موجود وي نو دغه توپیر به دمضاربت دمال ګټه شي، چي دمال دڅښتن او مضارب ترمنځ به ددوي دتړون پر اساس وویشل شي.

ددي مثال داسي دي: کچیري مونږ فرض کړو چي نومول شوي قیمت دچك سل افغانۍ دی او دورکړي پر مهال ئي بازاري قیمت یوسل او شل افغانۍ و، اوس کچیري مضارب اخستل غواړي دمضاربت مال ته به یوسل اوشل افغانۍ ورکړي، چي دغه زیادت (شل افغانۍ) دمضاربت په ګټه کي راشي، کچیري دمضاربت تړون (عقد) په نیمائي شوي وي نو لس به دمال څښتن ته ورکړي او لس به مضارب ته پاتي شي، پدي سره به مضارب دپروژي هغه برخه په یو سل او شل افغانۍ واخلي چي ددغه سند مقابل کي په پروژه کي موجوده وه.

داچي دسند قیمت به دبازار قیمت وي ددي دلیل دادی چي اصل کي دمضاربت مال ټول دمال دڅښتن دی، مضارب پرته له ټاکل شوي ګټي نه بل حق په مال کي نلري، کچیري اوس د سند قیمت په بازار کي لوړ شوي وي، نو ددي معنی دا ده چي دمضاربت په مال کي زیادت راغلي دی، او مضاربت مال په ګډون د زیادت دمال دڅښتن ملکیت دی، کچیري دمال څښتن ته اوس دچك یا سند هغه نومول شوي قیمت ورکوي نو دا له شریعت په وړاندي جواز نلري، ځکه دا دمضاربت دتړون (عقد) سره منافي دی، فقهاء په زغرده دغه مساله بیان کړیده، کاساني رحمه الله وائي: " کچیري مضارب دمضاربت په مال توکي را ونیسي او پدي کي زیادت وي یانوي، خو وروسته دمال څښتن وغوښتل چي دا خرڅ کړي، مګر مضارب ددي سره مخالفت کول او غوښتل ئي ترهغه پوري ونه پلورل شي ترڅو ئي چي ګټه نوي کړي، پدي حالت کي به مضارب دیته اړ کیږي چي خرڅ ئي کړي، اویا دا چي دمال څښتن ته ئي خپله سرمایه وسپاري،ځکه دمال څښتن ددي دخپلي ارادي څخه پدي خاطر منع کول چي دبل چا حق کیداي

شي پکښي ثابت شي چي هغه ګټه ده، دا هيڅ اساس نلري، بلکي هغه ته به ويل کيږي که ته غواړي چي پاتي شي نو ما ته خپله سرمايه راکړه، او کچيري پکښي ګټه وي نو ورته به ووائي ماته خپله سرمايه سره دګټې راکړه، او سامان به ستا شي. "

ددي څخه څرګنده شوه چي دمال څښتن يوازي دنومول شوي قيمت (چي هغه سرمايه ده) مستحق ندی بلکي ددي سره سره د ګټې مستحق هم دی،له همدي کبله صرف دسند نومول شوي قيمت نه ورکول کيږي، بلکي لازمه ده چي بيعه دسند به بازاري قيمت ترسره شي، بيابه ګټه ددوي دواړو ترمنځ دخپل تړون (عقد) پراساس ويشله کيږي.

ددي پورته څرګندونو څخه په لنډ ډول دري حالات واضح کيږي:

لومړي: کچيري دسند (چك) اسمي قيمت دبازاري قيمت سره يو شانته وي نو خبره ختمه ده هماغه قيمت به ورکړي او مساله به پاي ته ورسيږي.

دويم: کچيري بازاري قيمت داسمي قيمت څخه کم وي، نو دبازاري قيمت په اندازه پيسي به ورکړي او کوم کمښت چي راغلي هغه به دسند دخاوند په تاوان کي شمار شي.

دريم: کچيري بازاري قيمت داسمي قيمت څخه لوړ وي نو پدي صورت کي به هم دبازاري قيمت په اندازي پيسي ورکوي البته زيادت په ګټه کي شميرل کيږي چي دمال دڅښتن او مضارب تر منځ شريکه ده نو هغه به پخپلو مينځو کي دخپل تړون پر اساس وويشي.

دبانکونو په اړوند يو شمير نوري مسائل هم موجود دي لکه په ربوي بانکونو کار کول، يا پدغسي بانکونو پيسي ښودل دا مسائل به په مختصر ډول په لاندي توګه وڅيړو:

په سودي بانکونو کي کار کول:

مخکي څرګنده شوه چي سودي بانکونه په واقعيت کي سودي موسسات دي، او سود په اسلام کي حرام دی، نو څرنګه چي سود حرام دي دارنګه پدغسي بانکونو کي چي په سود روان دي کار کول هم پکښي حرام دي، چي ددغه حرمت دوه لاملونه دي:

لومړي: په سودي بانکونو کي کار کول دهغوي سره مرسته او په ناروا کي ګډون کول دي، چي دغه کړنه په ناروا کي کمك او مرسته بلله کيږي الله پاك مومنان ددغسي کړني څخه منع کړيدي پدي اړوند ئي داسي فرمايلي دي: "وتعاونوا على البر والتقوى ولا تعاونوا على الإثم والعدوان. "

ژباړه: کوم کارونه چي دنيکي او خداي پالني دي په هغوکي له ټولو سره مرسته وکړی، او کوم کارونه چي دگناه او تيري دي په هغو کي دهيڅا ملاتړ مکوی.

قرطبي پخپل تفسير کي ويلي دي: دا آيت دنبي کريم صلی الله عليه وسلم دهغي وينا سره برابر دی چي ويلي دي: هغه کس چي نيك کارونه خلکو ته ښي دهغه ثواب دهغه سره برابر دی چي کوي ئي" او داسي هم ويل کيږي چي بدو کارونو ته خلك رابلل دهغه سره برابر دی چي کوي ئي.

دارنگه دي زياتوي: دظالم او تيري کوونکي څخه مخ اړول او دهغه مرسته نه کول فرض دي، دخپلي ناروا څخه ئي گرځول واجب دي.

ابگن کثير وائي: له باطل او تيري څخه به ئي منع کوي او په تيري او گناه کي به ورسره مرسته نکوي.

پدي کي شك نشته چي دغه آيت عامه قاعده ده او فقهاو دليل پري نيولي چي دفتني پر مهال به سلاح نه پلوري، ځکه دا دتيري کوونکو سره مرسته ده.

نووي په شرح المهذب کي ويلي دي: " په هغه چا دانگورو خرڅول حرام دي چي هغه شراب ورڅخه جوړوي، دارنگه دخرماء خرڅول په هغه چا چي نبيذ (دشرابو يو ډول) ورڅخه جوړوي، او سلاح پلورل په هغه چا چي دالله احکامو نا فرماني کوي، ځکه لري نده چي دا دالله پاك په نافرماني کي مرسته وي. "

مالکي علماو ذکر کړي که يو څوك په زور (غصب) يو شي له چانه واخلي بيا ئي ورثه و ته پاتي شي اويائي چاته په تحفه ورکړي نو وارث او تحفه ورکړی شوي په تاوان کي دغاصب په شان دي.

ددي څخه څرگنده شوه چي هغه مامور چي په سودي بانك کي کار کوي دا ورته معلومه ده چي بانك په سود ولاړ دی، او خلکو مالونه په ناروا توگه اخلي، او دا هم ورته معلومه ده چي دده معاش ددي سود دپيسو څخه دی نو دا دهغه وارث او تحفه ورکړی شوي په څير دي چي ښه پته ورته لگيدلي وي چي د مورث او تحفه ورکوونکي مال په زور (غصب) له چا اخستل شوي.

دويم: فقهاو څرگنده کړيده چي د هغه چاسره معامله او کړنه حرامه چي زياتره مال ئي حرام وي.

ابن المنذر ويلي دي: علماء پدي کي بيل بيل نظريات لري چي له هغه چا سره پلورل اوپيردل دهغه تحفه قبلول دهغ جائزه قبلو صحيح دي چي په مال کي حرام او حلال دواړه موجود وي، حسن، مکحول، زهري، شافعي وائي دا رخصت دی، که څه هم چي شافعي رحمه الله وائي: زه دا خوښه نه گنم.

مگر يو شمير علماو ورته حرام ويلي لکه: ابن المسيب، قاسم بن محمد، بشر بن سعيد، ثوري، محمد بن واسع، ابن المبارك، او احمد بن حنبل.

ابن القيم ويلي چي داحمد فتوا ئي نقل کړي: کچيري ديو سړي زياتره برخه دمال حرامه وه دهغه دمال خوړل حرام دي پدي معنی چي ډوډۍ به ورکره نخوري او نه به ئي ميلمستيا ته ورځي. .

له شيخ الاسلام بن تيميه څخه دهغه چا په اړوند پوښتنه وشوه چي دمال زياتره برخه ئي حرامه وي، لکه رشوت خوړونکي او سود خوړونکي يا داسي نور، ايا ددوي ډوډۍ خوړل روا دي ددوي سره معامله جواز لري؟ هغه وويل: کچيري په مال کي حرام او حلال دواړه ګډ وي بياپدي کي شبهه ده، ترهغه وخته حرام نشو ويلای ترڅو چي څرګنده شوي نوي چي هغه څه ورکوي چي حرام دي ، او نه دحلال حکم پري کولاي شو ترهغه پوري چي څرګنده شي چي دحلال مال څخه ئي ورکوي، کچيري حلال زيات وي حرام کم بيا دمعاملي دحرمت حکم نشو کولاي، او کچيري حرام زيات وي نو بيا علماء دوه نظره لري يو دا چي معامله ورسره روا ده او بل داچي نده روا، مګر هغه څوك چي دسود کاربار کوي نو دهغه زياتره مال حلال وي ځکه ده چي کله يو زر روپۍ په دوو خرڅي کړي نو هغه زيادت ناروا دي، کچيري بيا مال سره خلط اوګډ شوي وي يعني حلال او حرام سره ګډ شوي وي نو حلال مال ئي نه حراميږي، نو معامله کوونکي به هغه حلال مال ورنه اخلي، لکه دوه شريکان چي کله ئي مال سره ګډ شي دوي به ئي ترخپل منځ ويشي، دارنګه حلال او حرام چي سره ګډ شي حرام به ورنه وباسي او باقي به حلال پاتي شي.

دابګن تيميه دخبرو څخه څرګنده شوه چي اعتبار اکثريت ته دی کچيري زياتره مال حلال وي معامله ورسره جواز لري او زياتره مال ئي حرام وي نو معامله ورسره جواز نلري.

دا يو څرګند حقيقت دی چي په سود ولاړ بانك خپلو مامورينو معاش دهمدي سود دپيسو څخه ورکوي، ځکه دا ناشوني ده چي دسرمائي څخه هغوي ته معاشات ورکړي.

له فقيه ابو جعفر څه دهغه چا په اړوند پوښتنه وشوه چي خپل مال ئي د اميرانو، حاکمانو، او له ناروا جريمو څخه لاسته راوړي وي، که چاته دده دمال په هکله معلومات وي بيا روا ده چي دده ډوډۍ وخوري؟ هغه په ځواب کي وويل: زما په نزد ددين په لحاظ دا غوره ده چي وئي نخوري، دغه حکم هغه چاته هم شامل دی چي غذا ئي د غصب او رشوت دپيسو څخه وي.

دارنګه ئي دي خبري ته غوره والی ورکړي که څوك مړ شي اومال ئي حرام وي نو په وروثه و ئي ميراث حرام دی.

مګر کچيري حلال او حرام دواړه سره ګډ شوي وي بيا تر هغه پوري تصرف صحيح ندی ترڅو چي دحرام مال په اندازه ورنه ايستلي نوي.

نووي وائي: دچا چي ټول مال حرام وي دهغه سره بيعه صحيح نده، ځکه رسول الله صلی الله عليه وسلم منع کړي له مال دکاهن او مهر دزناکاري څخه زياتوي: له زهري څخه نقل شوي: که دچا وينځه په زنا سره ډير مال ترلاسه

کړي نو بادار ته ئي روا نده چي هغه وخوري، ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم له مهر دزناکاري څخه منع کړي "
.

ددي څخه داسي جوتيږي چي دبانك حرام يا دسود مال دحلال په پرتله څوچنده زيات دی، او دحراموالي دليل ئي په واضحه توگه موجود دی ځکه چي دسود کړنه او معامله کوي، نو پدي اساس هر ډول مرسته ورسره ناروا او نا مشروع ده.

امام غزالي وائي: کچيري دپلار يا مور مال حرام او ياپکښي شبهه وي نو زوي ته پکار ده چي دهغه مال له خوړلو څخه ډډه وکړي، کچيري مور اوپلار پدي کار خپه کيږي نو دحرام په خوړلو کي به ورسره موافقه نکوي، ځکه دخالق په معصيت کي دمخلوق اطاعت نشته. "

د ضرورت د ادعا له مخي په سودي بانکونو کي کارکول

ايا په سودي بانکونو کي پدي ادعا چي مجبور او اړ يم کار کوم دا جواز لري؟ ګڼ شمير مسلمانان دهمدي دعوي پر اساس په سودي بانکونو کي کار کوي او دغه ئي دځان لپاره دليل نيولي، ددي ترڅنګ دا هم وائي چي بل کار ورته نه پيداکيږي، او که پيدا شي نو معاش ئي ډير لږ وي، دده او دعيال دنفقي کفايت نکوي.

ددي په ځواب کي بايد ووايو چي ضرورت په شريعت کي ديته ويل کيږي چي کچيري حرام ونخوري نو يا هلاکيږي او يا هلاکت ته نيږدي کيږي.

علماء وائي: ضرورت دتل لپاره حرام شي نشي مباح ګرځولي چي ټول عمر ئي خوري، اختلاف يوازي پدي کي دی چي ايا حرام شي دمړښت تر اندازي خوړلاي شي؟ ځيني وائي کچيري داسي لوږه وي چي دی پدي اند وي چي تر ډيري مودي پوري حلال نشي موندلاي پدي وخت کي بيا دمړښت تراندازي له حرام څخه خوراك جواز لري.

اوس که بانکونو ته راشو نو هلته دکار په پريښودو سره نه هلاکيږي او نه هلاکت ته نيږدي کيږي، يوازي دومره کيږي چي دده او کورنۍ ژوند ئي د هوسايني او کمالياتو له مستوا ټيټيږي چي هيڅ عالم پدغسي وخت کي دحرام خوړلو اجازه نده ورکړي.

دويم داچي شرعي احکام بايد له عقيدي سره تړاو ورکړي شي، او دمسلمانانو دا عقيده ده چي روزي او رزق دالله له لوري ليکل شويدي، الله تعالی فرمايي: " وفي السماء رزقکم وما توعدون. "

ژباړه: په همدي اسمان کي ده ستاسي روزي هم او هغه شي هم چي له تاسي سره دهغه وعده کيږي.

او په بل ځاي کي فرمائي: " ﺇن الله هو الرزاق ذو القوۍ المتين. "

ژباړه: الله خو پخپله ښه روزي رسان دي دډير قوت خاوند او زورور دی.

نو چا چي دالله پخاطر يو شي پريښود الله به دهغه ښه عوض ورکوي.

البته دا صحيح نده چي دشرعي احکامو او عقيدي ترمنځ بيلتون راولو او دا ووايو چي دا يو څه دي او دا بل څه، ځکه مسلمانانو دنورو څخه پدي بيل او جلا دي چي دوي يوازي په ماده او اسبابو تکيه نکوي، او نه په هغو پوري څه تړي، په خلاف د ماده پرستو ځکه هغوي پرته د ارقامو اوبشري حساباتو نه هيڅ حرکت نکوي، نه په قدر ايمان لري او نه په پريښودو دحرامو سره بندګي کوي.

صحابه و به دحرامو په پريښودلو سره دالله بندګي کوله سره ددي چي زيات به ورته محتاج وو، ځکه هغوي خورا بيوزله او فقيران وو، کله چي په خيبر کي داهلي خرو غوښي پداسي حالت کي حرامي شوي چي دوي په ديګونو کي اچولي وي او پخولي ئي، نو دحرمت دخبر درسيدو سره سم ئي هغه واړولي، سره ددي چي دغه ددوي مال و او

قیمت ئي لرل، خوکله چي شریعت حرامي کړي هیڅ ارزښت ئي قیمت ته ورنکړ او سمدستي تویي کړي، پرته ددینه چي دوي ئي د عوض انتظار ایستلاي واي، ځکه دوي پدي عقیده و چي چا دالله پخاطر یو شي پریښود نو الله هغه ښه عوض ورکوي.

پیغمبر صلی الله علیه وسلم دحلال مال او نیك عمل تر منځ یوځایوالی راوستي، چي خپله ددي څرګندوي دي چي لومړي ددویم سره تړاو لري، دعمل قبلیدل په پاك رزق ولاړ دی، او دغه خبره ابن رجب پخپل کتاب (جامع العلوم والحکم) کي کړیده هغه ویلي دي: " هیڅ عمل نه قبلیږي او نه پاکیږي مګر هغه مهال چي خوراك ئي حلال وي، او دحرامو خوړل دعمل دبربادي لامل دی چي الله دغسي وخت عمل نه قبلوي، هغه پدي اړوند داسي فرمائي: " ړن الله لا یقبل ړلا طیبا وړن الله ډمر المړ منین بما امر به المرسلین، فقال: یا ډیهاالذین کلوا من الطیبات واعملوا صالحا "

ژباړه: پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمايلي: الله پاك پرته دحلال او پاك مال څخه بل شي نه قبلوي او الله پاك مومنانو ته په هغه څه امر کړي لکه څرنګه چي پیغمبرانو ته کړي هغه ویلي: اي مومنانو حلال او پاك خواړه وخوري او نیك عملونه ترسره کړي.

دارنګه الله پاك فرمایلي دي: " یا ډیها الذین آمنوا کلوا من طیبات ما رزقناکم "

ژباړه: اي مومنانو! که تاسي په رښتیا سره دهمدي الله بندګي کوونکي یاست نو کوم پاك شیان چي مونږ درکړیدي هغه په بي پروایي سره خوري.

دي زیاتوي: ددي څخه موخه او مقصد دادی چي پیغمبران او امتونه ئي پدي ورته امر شوي چي دپاك مال څخه به خپله غذا برابروي او هغه به خوري یعني حلال به خوري، او نیك عملونه به کوي، نو کله چي خوراك حلال وي نیك عمل قبلیږي، او کله چي بیا خوراك حرام څه ډول به عمل قبول شي؟.

ایا په بانکون کار یو له بله توپیر لري؟

که واقعیت ته وګورو نو په سودي بانکون کي کارکول یو له بله توپیر لري دبیلګي په توګه که یو څوك په سودي بانك لیکونکي وي، یا په محاسبه کي کارکوي او یا هم دتړونونو (عقدونو) لیکنه ترسره کوي ددوي کار او کړنه په عام وخاص ډول حرامه ده، په عامه توګه ځکه حرامه ده چي دوي په ناروا کارونو کي ګډون کړي، چي هغه دسودي بانك سره همکاري او مرسته ده او الله تعالی دا حرام ګڼلي لکه مخي چي بیان تیرشو.

دویم داچي دداسي چا سره کار کوي چي دهغه دمال زیاتره برخه دحرامو څخه تشکیل شوي.

او په خاصه توگه ځکه حرامه ده چي دغه کارکوونکي په قاطع نص سره لعنتي کړي شوي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: " الله پاك لعنت وائي دسود په اخستونكي، وركوونكي، ليكونكي، او شاهدانو. "

څوك چي دپيغمبرصلى الله عليه وسلم دلعنت لاندي رغي هغه دالله پاك درحمت څخه لري شو.

مگر هغه څوك چي په سودي بانك بله داسي وظيفه اجرا كوي چي خاص اهميت نلري لكه اشپز، مستخدم او داسي نور ددوي عمل اوكار هم په عامه توگه حرام دى، چي دليل ئي وړاندي بيان شو، او هغه عبارت وه لدينه چي په گناه او تيري كي دهغه مرسته ده، دارنگه لداسي چا سره معامله ده چي دمال زياتره برخه ئي حرامه ده.

ددي څخه ځرگنده شوه چي په سودي بانكونو كي كار كول په ټوله كي حرام دي كه څه هم دغه حرمت اوگناه يو له بله توپير لري.

په سودي بانكونو د پيسو يا شتمنيو ښودل

په سودي بانكونو كي دپيسو ښودل دري حالته لري:

لومړي: امانت: امانت يا (وديعه) عبارت ده له تړون (عقد) دطلب دامن څخه پدي معنى چي هغه بل كس به ئي ورته ساتي، خو گټه به ورڅخه نه اخلي يعني استعمال ئي صحيح ندى، او نه ددغه امانت ملكيت ساتونكي ته انتقال مومي، نه ئي هغه ضامن دى مگر هغه مهال ئي ضامن بلل كيږي چي په ساتنه كي تقصير او تيري كړي وي.

دويم: اجاره: او اجاره عبارت دي لدينه چي تړون (عقد) به په منافع باندي كيږي او عين به پاتي كيږي، چي همدغه عين به دمستاجر سره امانت وي، هغه ئي دهلاكت ضامن ندي مگر هغه مهال چي په ساتنه كي تقصير او يا تيري وكړي.

دريم: قرض: قرض هغه تړون (عقد) دى چي ملكيت هغه بل لوري (قرض اخستونكي) ته انتقالوي، هغه كولاي شي قرض شوي شي هلاك كړي او بيا دهغه مثل خاوند ته وسپاري، دارنگه قرضدار قرض اخستل شوي شي ضامن دي كه هلاك شي او يا ورك شي.

نو اوس كه امانت (وديعه) ته وگورونو په بانك كي دپيسو ښودل امانت ندي لكه مخكي چي هم بيان تير شو دا ځكه چي:

الف: بانك ددغه پيسو څخه گټه اخلي او هغه په كار اچوي.

ب: بانك په ټولو حالاتو كي ددي ښودل شويو پيسو ضامن دى.

دارنگه په بانك دپيسو ښودل اجاره هم نده ځكه:

الف: داجاري له شرطونو څخه داده چي اجاره شوي شي به باقي پاتي کيږي، او له پيسو څخه تر هغه پوري ګټه نه اخستله کيږي تر څو يي پکار وا نه چوي او همدا پيسي هلاکي نشي.

ب: بانك ئي په ټولو حالاتو کي ضامن دی.

ددي څخه څرګنده شوه چي په بانك کي پيسي ښودل لکه مخکي چي هم تيرشول قرض دي، ځکه بانك دا پيسي پکار اچوي او هغه مصرفوي، څښتن ته ئي دهغو په شان نوري سپاري او که هلاکي يا ورکي شي نو بانك ضامن دی.

که څوك ووائي چي دقرض (عقد) د ارفاق عقد دی او څوك چي له بانك سره معامله کوي نو دساتلو معامله کوي نه داحسان او رفاقت، پدي معنی چي ددوي مقصد دادي چي پيسي ئي وساتلي شي نه دا معنی چي له بانك سره نيکي او احسان کوي.

ددي په ځواب کي به بيا هغه حديث ته اشاره وکړو چي مخکي تير شو او هغه د زبير حديث دی بخاري په کتاب (فرض الخمس) "باب برکه الغازي في ماله حيا وميتا مع النبي صلى الله عليه وسلم وولاه الامر" کي دزبير حديث لاندي راوړي کله چي هغه شهيد شو او خپلو زامنو ته ئي وصيت وکړ چي دده قرضونه خلاص کړي وائي: دده قرض دا وه چي کله به يو سړي ورته راغي او دده سره به ئي دامانت په شکل مال ښوده نو ده به ورته ويل: " دامانت په شکل ئي نه منم بلکي دقرض په شکل ئي کيږده، ځکه زه پري ويريږم چي ضايع نشي."

ابن حجر عسقلاني وائي: زبير به دچا څخه امانت نه منل مګر هغه وخت چي دده په ذمه به شو، ددي څخه ئي موخه او هدف دا وه چي پر مال به له ضايع کيدو او هلاکت نه ويريده، او بيا به پرده ددي ګومان کيده چي په ساتنه کي تقصير او تيري کړي، نو پدي خاطر به ئي دمال ضمانت پر غاړه اخست او داکړنه به دمال دڅښتن لپاره ټينګه او غوره وه، زياتوي: ابګن بطال ذکر کړيدي: تر څو ددغه مال ګټه خپل څښتن ته ورکړي. "

نو دبانك کړنه هم بايد دا شانته وي بانك بايد له خلکو څخه دامانت په شکل پيسي وانخلي بلکي دقرض په شکل ئي ځيني واخلي، ترڅو پدي وتوانيږي چي په تجارت ئي واچوي او فايده ترينه واخلي، ددي مسالي وضاحت مخکي تير شو بيا ئي اعاده کولو ته اړتيا نشته.

په سودي بانکونو کي دپیسو دښودلو لاملونه:

په بانك کي دپیسو دښودلو تر شاه دوه لاملونه موجود دي:

لومړي: هغه کس چي غواړي له خپل مال څخه ګټه ترلاسه کړي او دغه ګټه دسود دلاري لاسته راوړي، ځکه دا اسانه او هم دسرمائي ضمانت پکښي خوندي دی، پدي کي شك نشته چي دا ناروا او حرام دی، او څښتن ئي دالله له لوري لعنتي کړي شويدي.

دويم: هغه کس چي غواړي خپل مال خوندي وساتي دا دوه حالته لري: چي يا به په هيواد کي اسلامي بانك موجود وي او يا به نوي.

کچيري په هيواد کي اسلامي بانك وجود ولري نو پدي صورت کي روا نده چي يوڅوك خپل مال په سودي بانك کي کيږدي، ځکه له يوي خوا ديته څه اړتيا او ضرورت نشته، او له بلي خوا داسي بانك موجود دي چي پرته دسود څخه پکښي خپل مال ښودلاي شي.

ددي مسالي حکم په اسلامي شريعت کي معلوم او ثابت دي، چي ازهر دعلماو هم په همدي باره کي دغسي فتوا ورکړيده هغوي پخپله فتوا کي ويلي دي: که يو مسلمان په اجنبي بانك کي خپله شتمني پداسي حالت کي ږدي چي په هيواد کي اسلامي بانك موجود وي دا کار ناروا او حرام دی.

دارنګه درابطه العالم الاسلامي مجمع الفقه هم پدي اړوند ورته فتوا ورکړيده چي په هغي کي راغلي: په هر مسلمان دا حرام دي چي داسلامي بانك سره ئي تعامل اسانه وي او دننه په هيواد کي اسلامي بانك موجود وي خو ددي سربيره دي خپله شتمني په سودي بانك کي ږدي، ځکه پدغسي حالت کي دي هيڅ ضرورت ديته نلري چي دسودي بانك سره تعامل وکړي، پده لازمه ده چي له سودي بانك څخه خپله شتمني سمدستي وباسي او په اسلامي بانك کي واچوي دحرامو پر ځاي په حلالو بسنه وکړي.

دويم: کچيري په هيواد کي اسلامي بانك نوي موجود پدي صورت کي مساله تفصيل ته اړتيا لري:

پداسي حال کي چي په هيواد کي اسلامي بانك نوي او په هيواد کي امنيت هم ډاډ وړ نوي انسان پخپله شتمني ويريږي او نشي کولاي په کور کي خپله شتمني وساتي نو پدغسي شرايطو کي په سودي بانك کي دپيسو ښودل جواز لري خو په څو شرطونو سره چي هغه په لاندي ډول دي:

الف: پدي اند به وي چي کچيري ددي څخه بل غوره بديل پيداکړي نوخپله شتمني به دغه بانك څخه وباسي، ځکه يو شي چي دضرورت پر بنسټ روا شي کله چي ضرورت ختم شي حکم خپل حالت ته راګرځي.

ب: په سودي بانك کي چي کله پيسي ږدي نو دګټي اخستلو تړون به نکوي بلکي له بانك سره به پدي اتفاق کوي چي دی به يوازي خپله سرمايه غواړي دګټي هيڅ غوښتنه به نکوي، ځکه اصل دادی چي په سودي بانکونو کي دپيسو ښودل ناروا دي صرف دضرورت له مخي جواز لري، چي مال ئي له غلا او هلاکت څخه خوندي وساتل شي، او ضرورت به دخپلي اندازي په قدر وي.

د سودي بانك دګټي حکم

کچيري مونږ دضرورت له مخي په سودي بانك کي خپله شتمني کيږدو خو بانك زمونږ دشتمني حساب وکړي او په پاي کي مونږ ته ګټه راکوي نو ايا پدي ګټي به مونږ څه کوو اخستل ئي روا دي يا ندي؟

پدي مساله کي دعلماو بيلابيل نظريات دي چي په لنډ ډول به په لاندي توګه ورته اشاره وکړو:

لومړي: يو شمير علماء پدي اند دي چي دغه ګټه روا ده چي وائي خلو او داسي استفاده ورنه وکړو لکه څرنګه چي له اصل مال څخه کوو.

دغه نظر غلط او فساد ئي په بشپړه توګه ښکاره او څرګند دی ځکه که داسي شي نو ددي معنی به دا وي چي سود خوړل جواز لري او هغه څه مو حلال وګڼل چي الله او دهغه رسول حرام کړيدي او ټول امت ئي په حرمت اتفاق کړيدي، الله تعالی فرمائي: " وذروا ما بقي من الربا ٳن کنتم مٶمنين. "

ژباړه: اي مومنانو له الله نه وويريږي او ستاسي چي کوم سود پر خلکو پاتي هغه پريږدي که په رښتيا سره مو ايمان راوړي وي.

او فرمائي: " وٳن تبتم فلکم رءوس ٲموالکم لا تظلمون او تظلمون "

ژباړه: که اوس هم توبه وباسي او سود پريږدي نو تاسي دخپلي پانګي اخستلو حقدار ياست مه تاسي تيري کوي او نه به پرتاسي تيری وشي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: " چاچي زيادت وکړ او دزيادت غوښتنه وکړه نو سود ئي وخوړ، وروکونکي او اخستونکي يو شانته دي. "

دارنګه ئي فرمايلي دي: " الله پاك لعنت وائي په سود خوړونکي سود ورکوونکي دسود په ليکونکي او دسود په شاهدانو. "

دابن رجب حنبلي دهغه چا په اړوند چي دحرام څخه خيرات کوي په هکله وائي: خائن، غاصب او ددوي په څير نور کسان چي خيرات کوي ددوي خيرات نه قبليږي او په احاديثو کي چي دنه قبليدو خبر راغلي له هغو نه همدغه کسان مقصد دي، دا پدي معنى چي هيڅ اجر نه ورکول کيږي، بلکي لا ګناهګاران دي ځکه چي په پردي مال کي پرته دهغه داجازي نه تصرف کوي.

له سعيد بن مسيب څخه يو سړي پوښتنه وکړه وئي ويل: " ما يو شي پيدا کړ، ايا هغه مخکي لدينه چي اعلان ئي کړم خيرات کړم؟ هغه وويل: پدي سره نه تاته ثواب شته او نه ئي څښتن ته. "

ددي څخه مقصد دادى چي په ناروا او حرام مال سره چي سود هم پکښي راځي نفع اخستل جواز نلري، آن که خيرات ئي هم کړي.

دويم قول: دوي پدي اند دي چي له بانك څخه دي نه اخلي او بانك ته دي پريږدي چي څه پري کوي هغه دي پري وکړي.

ددي نظر ګڼ شمير معاصر علماء مخالفت کوي لکه شيخ مصطفى زرقاء، شيخ سنبهلي او هند زياتره علماء

دوي وائي: په صحيح او حقيقي توګه ثابته شوي چي هغه پيسي چي څښتن ئي نه اخلي او بانك ته ئي پريږدي بانك هيڅکله هغه خپلو څښتنانو ته نه سپاري، بلکي دخپلي خوښي مطابق ئي مصرفوي، او دغه مصارف يا جهتونه که دبانك له نظره صحيح او سالم وي خو داسلامي شريعت له نظره امکان لري داسي مضر وي چي داسلامي ټولني دنړولو لامل وګرځي، چي ددي بيلګي خورا زياتي دي دساري په توګه په هند کي دبرتانوي استعمار پر مهال دمسلمانانو دهمدغي سودي ګټي پيسي دکليساو په جوړونه، او دتبشيري موسساتو په تقويه کولو مصرفيدي، تردي چي کليسا دمسجد دسود په روپو جوړه شوه، کله چي مسلمانانو دغه دردونکي حالت ته وکتل نو په اړوند يي فتوا وي صادري کړي.

ددیوبند پخواني مفتي شيخ عزيز الرحمن رحمه الله نيمه پيړۍ وړاندي ددغه سوال په ځواب کي وويل: هغه ګټي چي خلك ئي دبانکونو څخه دهغو پيسو په عوض کي اخلي چي دامانت په توګه ئي هلته ايښي دي دا هغه سود دی چي الله پاك حرام کړيدی، هيڅا ته نده روا چي دا پيسي واخلي، او که څوك ئي واخلي نو بيوزله او فقيرانو ته دي ورکړي.

دپاکستان مشهور مفتي شيخ محمد شفيع ددي په موضوع په هکله داسي فتوا ورکړيده: کچا په بانکونو کي پيسي ايښي وي نو دهغو ګټه (سود) دي بانکونو ته نه پريږدي ځکه هغوي ئي دمسيحيت او تبشير په خپرولو مصرفوي، بلکي هغه ګټه دي واخلي او په بيوزله او فقيرانو دي وويشي، مګر پخپل ځان ئي مصرفول حرام دي.

ځيني علماو پدي نظرئي نيوکي کړيدي او ويلي دي: داچي نوموړي بانکونه دغه ګټې په تبشيري او تنصيري لارو کي لګوي، دا فرموله په ټولو بانکونو نشي پلي کيداي، او که دا فرموله ټولو بانکونو ته راجع هم شي نو دا په ګومان ولاړه ده، ځکه مونږ ته په يقين سره څرګنده شوي چي يو شمير بانکونه ئي په همدي چارو نه لګوي.

دويم: که ديته تسليم شو چي بانکونه ئي په تبشيري او تنصيري مراکزو لګوي نو ايا دا ددي معنى ده چي بانك داسلام سره جګړه کوي، او کچيري داسلام سره په جګړه کي وي بيا په دغسي بانکونه ښودل دهغوي تقويه او مرسته ده، او ددي مثال داسي دي لکه يو څوك چي دفتني پر مهال سلاح خرڅوي، آن چي لدينه هم بده ګناه ده، ځکه دا داسي چاته قرض ورکول دي چي هغه مسلمانان پري وژني چي دا په قطعي توګه حرام دی.

دريم: کچيري علت او لامل دبانك تقويه وي نو بانك خو دسرمائي په ښودلو لدينه لاښه تقويه کيږي، کچيري پدغسي بانکونو کي دمال ښودل دضرورت له مخي وي چي له ورکيدو او هلاکيدو څخه ئي ويريږي نو ايا دسود اخستلو علت اولامل څه شي دی؟

ددي څخه داسي څرګنده شوه چي په بانك کي ګټه (سود) پريښودل يا اخستل دموضوع څه ګوښي ده، ځکه که مونږ دا ګټه واخلو او يائي بانك ته پريږدوي خو دسود دتړون (عقد) څخه نه خلاصيږو او اسلامي شريعت له تړون (عقد) دسود څخه منع کړيده، چي دا دسود خوړونکي، ورکوونکي، ليکونکي او شاهدانو ټولو ته شامل دی، ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم ويلي دي: " الله پاك لعنت ويلي په خوړونکي دسود وروکوونکي دسود ليکوونکي دسود او شاهدانو دسود باندي. "

نو داسي بريښي چي منع او حرمت په تړون (عقد) پوري تړاو لري، په ګټه کي دتصرف مسله ګوښي او جلا ده.

دريم قول: ددي نظر څښتنان وائي چي دبانك څخه دي ګټه واخستله شي او بيا دي هغه هلاك او له منځه يوسي ځکه چي حرامه ده.

ابن رجب وائي: فضيل بن عياض پدي اند و چي که دچا سره حرام مال وي او څښتنان ئي ورته معلوم نوي نو هغه دي ضايع کړي او په سمندر کي واچوي.

ډاکټر يوسف قرضاوي پدي نيوکه کړي او ويلي دي: دغه عمل داسلامي شريعت دقواعدو مخالف دی ځکه په شريعت کي دضايع کولو دمال څخه منع راغلي، او پدي ئي ټينګار کړي چي له مال څخه ګټه واخستله شي.

شيخ مصطفى زرقاء ويلي دي: دګټي لاسته راوړني په مال کي څه ګناه نشته چي مونږ ئي دضايع کولو امر کوو، او ضايع کول ئي دالله پاك دنعمت څخه سرغړاوی دی، چي يو احمقانه کار دي، اسلامي شريعت ټول له حکمتونو ډك دی ځکه چي وضع کوونکي ئي حکيم دی.

ددي نظر غلطي له ورايه ښکاره ده چي ځکه فاعل ئي غواړي چي ځان له سود څخه وژغوري پداسي حال کي چي په بانك کي دخپلي شتمني په ښودلو سره په سود کي واقع شو، آن چي صرف له بانك سره په لاسليك کي سود کي ورګډ شو، پدي اساس نووي دحرام په اړوند وائي که څوك غواړي ددغسي ناروا مال څخه ځان خلاص کړي او الله ته توبه وباسي نو دا بيا صحيح نده چي هغه مال ضايع کړي او په سمندر کي واچوي بلکي دمسلمانانو په مصالحو کي دي ولګوي.

څلورم قول: دغه ګټه (سود) دي دبانك څخه واخلي او پر فقيرانو او مسکينانو دي وويشي او يا دي هم دمسلمانانو په مصالحو کي ولګوي.

ډاکټر يوسف قرضاوي وائي: حرام په ملکيت کي نه راځي له همدي کبله پکارده چي خيرات يي کړي لکه څرنګه چي محققين علماء وائي، دارنګه زياتوي: څرنګه چي دی خاوند ندي نو اخستل ئي ورته روا دي او په بيوزله او مسکينانو به ئي تقسيم کړي او يا به ئي هم دمسلمانانو په مصالحو کي ولګوي، دپيسو ګټه (سود) نه بانك ملکيت دی او نه دپيسو دښتن، بلکي دا دعام مصلحت ملکيت دی، دا حکم په ټولو حرامو پلي کيږي، ددغسي مال زکات نشته ځکه زکات حرام مال نشي پاکولاي، بلکي پدغسي مال کي پاکي پدي راځي چي خيرات ئي کړي.

شيخ مصطفی زرقاء وائي: که څوك خپله شتمني په سودي بانك کي کيږدي نو هغه فايده (سود) چي بانك ئي ورکوي روا نده چي دخپل ځان په مصلحت کي ولګوي، او نه دي بانك ته پريږدي نو ايا څه به پري کوي؟ ددي په ځواب کي وائي: دغه فايده يا ګټه دي دمال ښتن واخلي پخپلو منافعو کي دي نه لګوي بلکي بيوزله او فقيرانو ته دي ورکړي.

غزالي وائي: که چا سره حرام مال وي او غواړي توبه وباسي کچيري ددغه حرام مال خاوند معلوم وي نو هغه ته او يا دهغه وکيل ته دي وسپاري، که هغه مړ وي نو ورثه و ته دي ورکړي، اوکه خاوند ئي معلوم نوي نو بيا دي دمسلمانانو په مصالحو کي ولګوي لکه پل، مسجد، جهاد او داسي نور او که دا هم امکان ونلري نو فقيرانو ته دي ورکړي.

ابن القيم وائي: کچيري دچا سره حرام مال وي او هغه خاوند معلوم وي نو خپل خاوند ته دي وسپاري، که هغه مړ وي ورثه و ته دي وسپاري او که خاوند ئي معلوم نوي نو بيا دي خيرات کړي مسکينانو او فقيرانو ته دي ورکړي.

دمعاصرو او پخوانيو علماو دفتوا ترمنځ توفيق:

معاصر علماء پدي اند دي چي دبانکونو څخه دي دغه ګټې واخستلي شي او پر بيوزله او فقيرانو دي وويشلي او يا دي هم په مصالحو دمسلمانانو کي ولګوي دوي پدي مسله کي دپخوانيو علماو پر نظرياتو تکيه کړيده، که څه هم ددوي دنظرياتو او دهغوي دنظرياتو ترمنځ يو لړ اختلاف موجود دی.

دوي خپله فتوا په مطلق ډول ورکړيده او ټولو هغو ته شامله ده چي په لاس کي حرام مال وي که توبه ئي ايستلي وي يا نوي، ددي سربيره دتل لپاره دسود اخستني لار پرانستلي ده، چي وروسته به ئي په هغه څه کي مصرفوي چي مخکي بيان تيرشو.

مګر پخوانيو علماو په مقيد شکل فتوا ورکړيده، هغوي څرګنده کړيده چي لومړي به توبه وباسي له حرام مال څخه به ځان خلاصوي، او پدي اند به وي چي بيا به دا کار نکوي وروسته له هغه نه به بيا دغه دسود پيسي بيوزله او فقيرانو ته ورکوي.

داسي ښکاري چي دپخوانيو علماو نظر دمعاصرو په پرتله غوره دي، ځکه حرام مال هغه مهال فقيرانو او يا هم دمسلمانانو په مصالحو کي لګول کيږي چي کله ئي څښتن له حرامو څخه توبه ايستلي وي، او غواړي نور دحرام مال څخه ځان پاك او خلاص کړي پدي صورت کي به ددي فيصله کيږي چي خپل دغه حرام مال له منځه يوسي.

داچي دغه لار داسي وګرځوله شي چي تل دسود پيسي اخلي او بيائي په هغو لارو چارو کي لګوي چي مخکي ذکر شوه دا دپخوانيو علماو دنظر سره جوړ ندي.

دشريعت ګڼ شمير دلايل هم په همدي تاکيد کوي الله تعالی فرمائي: " يا ٵيها الذين آمنوا اتقوا الله وذروا ما بقي من الربا ٳن کنتم مٶمنين، فٳن لم تفعلوا فٲذنوا بحرب من الله ورسوله وٳن تبتم فلکم رءوس ٵموالکم لا تظلمون ولاتظلمون "

ژباړه: اي مومنانو له خدايه ووېرېږي او ستاسي چي کوم سود پرخلکو پاتي دی، هغه ورپرېږدي، که په رښتيا سره مو ايمان راوړي وي، خوکه تاسي داسي ونکړل، نو خبر اوسي چي دالله او دهغه درسول له خوا ستاسي پر خلاف دجګړي اعلان دی، که اوس هم توبه وباسي او سود پرېږدي نو تاسي دخپلي پانګي اخيستلو حقدار ياست، مه تاسي تيری کوي او نه به پرتاسي تيری وشي.

پدي اساس وروسته له توبه ايستلو څخه دمال لاسته راوړنه صحيح نده، ځکه الله تعالی وويل: "وٳن تبتم فلکم ورءوس ٵموالکم"

قرطبي وائي: آيت پدي تاکيد دي چي وروسته دتوبي ايستلو څخه به ئي نه اخلي، ددي فرمولي پر اساس دسود دحراموالي څخه وروسته که دچار سره حرام مال وي او که هغه دسود نه وي يا دبلي لاري نه راغلي وي نو پکار ده چي لاندي چاري ترسره کړي :

الف: دغه حرام مال به بيرته هغه چاته وسپاري چي له چانه ئي اخستي وي، کچيري هغه نوي يا وفات شوي وي نو بيا به ئي دهغه ورثه و ته سپاري، کچيري دهغه ورثه نوي نو هغه چاته به ئي سپاري چي دچا پر هغه قرض وي، او که دا هم ورته معلوم نوي نو بيا به ئي مسکينانو ته ورکوي او يا به ئي هم دمسلمانانو په مصالحو کي مصرفوي، البته ددي څخه وروسته به په هيڅ توګه بيا دسود کړنه او عمل نه ترسره کوي لکه څرنګه چي څوک دچال مال غصب کړي او بيا توبه وباسي نو هغه غصب کړي شوي مال به ئي څښتن ته سپاري او بيابه هيڅکه دغسي کار نکوي.

په حرام مال سره خيرات يا صدقه نه كيږي

دسود يا بل ناروا كار څخه توبه ايستونكي بايد پدي وپوهيږي چي كچيري ددغه مال خپل څښتن معلوم نشي، او نه ئي ورثه وپيژندلي شي، نو دخيرات يا صدقي وركولو په صورت كي به ددي ارزو نلري چي پدي سره به ثواب ترلاسه كړي، بلكي دغه كړنه يوازي ددي دپاره ده چي له حرامو څخه ځان خلاص كړي، او هم مال لدينه وژغوري چي پرته دكوم منفعت څخه ئي ضايع كړي، ځكه په صيح مسلم كي له ابن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دى وائي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: "الله پاك پرته دطهارت نه لمونځ نه قبلوي او نه دخيانت له مال څخه خيرات قبلوي . "

او په صحيحينو كي له ابوهريره څخه روايت دى وائي: نبي كريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: " كه څوك په پاك مال سره خيرات وركړي - او الله پاك هم له پاك نه بغير دبل مال خيرات نه قبلوي- نو دغه كس به الله پاك پخپل لاس سره ونيسي. "

ددي څخه څرګنده شوه چي الله پاك يوازي دپاك او حلال مال خيرات قبلوي كچيري مال حرام دا خيرات نه كيږي.

د اسلام پر بنسټ ولاړه لار

پدي كي شك نشته چي معاصر پرمختګ ګڼ شمير مسايل را ولاړ كړي دي او دژوند په هره برخه كي نوي پرمختګونه شويدي چي ددي په سر كي اقتصادي مسايل دي، نن دنړۍ په ګوټ ګوټ كي په سود ولاړ موسسات او بانكونه وجود لري آن چي يو سړي دداسي بانك په لټه كي شي چي هلته سود نوي نو په مشكل سره به ئي مومي، مګر ددي سره سره اسلام دژوند ټول كړه وړه داسي حل كړي چي هيڅ مشكل پكښي ندى پاتي او په هره زمانه كي چي كوم مشكل راځي نو اسلام دهغه لپاره ښه حل لري، اوس پوښتنه داده چي ددغو سودي بانكونو بل غوره بديل څه شي دى؟

كه واقعيت ته وګورو نو دسودي بانكونو غوره بديل په معاصر وخت كي اسلامي داسي بانكونه دي چي كړنه ئي پداسي مضاربت ولاړه وي چي اسلامي احكامو سره ټكرنخوري، او ګټه پداسي عادلانه توګه وويشي چي له هرراز ظلم څخه خوندي او پاكه وي ځكه ګټه د سرمائي په اندازه ويشله كيږي او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: "ګټه په ضمانت سره ده" ، او شرعي قاعده داسي ده " ګټه په تاوان ده . "

داسلامي بانکونو ځانګړتیاوي :

الف: اسلامي بانکونه به داسلامي مضاربوي شرکت پر بنسټ ولاړ وي.

ب: اسلامي بانکونه دټولو مسلمانانو لپاره ددي لار پرانزي چي خپلي سرمائي په مشروع طريقه وکاروي او دغه کړنه ددي لامل ګرځي چي په شتمنيو کي زيادت پداسي طريقه راشي چي هغه روا وي او له بلي خوا دخلکو شتمني له خزانه کولو څخه ژغوري.

ج: داسلامي بانکونو په جوړونه سره اسلامي اقتصاد زيات پرمختګ کوي.

د: داسلامي بانکونو جوړل دټولني مالونه له حرامو څخه ژغوري او پداسي لارو چارو ئي استعمالوي چي هغه مشروع وي.

هـ: داسلامي بانکونه جوړونه دکفارو داقتصاد دکمزورتيا لامل ګرځي.

و: داسلامي بانکونو جوړونه ددي لامل ګرځي چي ګټي به په عادلانه توګه دخلکو ترمنځ ويشلي کيږي چي پر هيڅا به ظلم او تيری نه کيږي.

ز: داسلامي بانکونو جوړونه به ددي ښکارندوي چي مسلمانان خپل دين ته ژمن دي او سختو او ستونځمنو حالاتو کي هم دوي هغه لار تعقيبوي چي اسلام ورته دهغي اجازه کوي.

اوس که واقعيت ته وګورو نو په شلمه پيړۍ کي يو شمير مسلمانانو ددي ستونزي درك وکړ او هماغه وو چي داسلامي بانکونو په پرانستلو ئي پيل وکړ، تر څو پدي سره وکولاي شي له يوي خوا مسلمانان له ناوړه عمل سود څخه وژغوري او بلي خوا داسلامي نړۍ اقتصاد ته ښي برياوي ورپه برخه کړي، چي که مبالغه ونکړو نو دغو بانکونو ښي پايلي لرلي دي او ګڼ شمير خلك ئي خپل ځان ته راجذب کړيدي، تراوسه پوري داسلامي نړۍ په بيلابيلو هيوادونو کي دغه بانکونه پرانستل شوي دي دبيلګي په توګه د دبي اسلامي بانك، داردن اسلامي بانك، دقاهري نړيوال اسلامي بانك، دسودان اسلامي تضامني بانك، دبنګلديش اسلامي بانك، او داسي نور چي په لنډ ډول به ديو يا دوو تګلارو او کارونو ته اشاره وکړو:

د دبي اسلامي بانك

دغه بانك په كال 10/ 3/ 1975م كي د اماراتو په هيواد د دبي په ښارګوټي كي پرانستل شو، نوموړي بانك دخلكو مالونه پداسي توګه كاروي چي دسود څخه په بشپړه توګه خوندي وي او دي مهاله ئي ګڼ شمير كارونه ترسره كړيدي چي ځيني په لاندي ډول دي :

الف: دسوداګري چاري په داسي شكل مخ پر وړاندي بيول چي داسلامي شريعت داحكامو سره موافقي او برابري وي.

ب: د راكړي او وركړي (تبادلي) كړني پداسي توګه چي خپله مزدوري هم ځيني ستنه كړي او داسلامي شريعت داحكامو سره ټكر ونخوري.

ج: دبيلابيلو پروژو جوړول، د صادراتي او وارداتي توكو چاري مخ ته بيول، دارنګه دټيكداري په كارونو كي برخه اخستل.

نوموړي بانك تر اوس مهال زيات كارونه كړي لكه دعقاراتو په برخه كي ددبى په ښارګوټي كي د بدر په نوم داوسيدني ښارګوټي جوړونه، چي دغه ښارګوټي دوژوند له ټولو وسايلو څخه برخمن دى، دارنګه بانك د مرابحي بيعي كړنه د وارداتو او صادراتو له لاري ترسره كوي، چي پدي برخه موټرو، كورونو او دكور دسامانونو دنده پر مخ بيائي، دا شان نور ډير داسي كارونه دي چي دغه او نور اسلامي بانكونه ئي اجراء او تراوسه پوري ښي لاسته راوړني لرلي دي.

داسلامي بانكونو كړنلاره:

څرنګه چي داسلامي بانكونو تګلاره د سودي بانكونو څخه توپير لري نو ددوي كړني په لاندي توګه ترسره كيږي:

الف: د امانتونو په عوض كي خلكو ته ګټي نه وركوي.

ب: خلكو ته دګټو په مقابل كي قرضونه نه وركوي.

ج: د كمبيالا په چكونو چي كله دخپلي مودي څخه وروسته كړي كومه ګټه نه اخلي.

داسلامي بانكونو خدمات:

-1دجاري حسابونو پرانستل، چي پدي کار کي دهغه کس لاسليك اخلي چي اكاونت پرانزي، او هغه ته بانكي كتابچه وركوي ترڅو دهغي وسيله خپلي پيسي له بانك څخه وباسي، مگر دامانتي پيسو په عوض كي بانك هيڅ گټه نه وركوي

-2دگټي نه پرته دحساب (اكاونت) پرانستل، چي پدي ترڅ كي پيسي ايښودونكي ته دبانك كتابچه وركوي او ټول هغه امانت چي په بانك كي ږدي هغه پكښي ليكي، او پرته دگټي څخه ئي بيرته وغوښتني پر وخت ورته سپاري.

-3د محدودي نيټي لپاره داستثماري دفترونو پرانستل، امانتونه او دگټه لرونكي پيسي دبانك په فايده كي زيارت رول لوبوي، دارنگه ددي احتمال هم لري چي خساري پر مهال به تاوان پر غاړه اخلي، او كچيري دغه شتمني پخوا له وخت څخه له بانك څخه وايستلي شي نو دگټي مستحق نه بلل كيږي، ځكه هغه شرائط ئي پوره نكړه چي دتړون (عقد) پر مهال ورسره شوي وو .

-4داستثمار حساب

دغه حساب به په دوه ډوله وي :

لومړي: دپيسو (ودائع) ښودل او داستثمار په اوړند بانك ته كامل اختيار وركول، پدي معنى چي دپيسو ښودونكي بانك ته ددي اختيار وركوي چي پيسي دخپلي خوښي مطابق په هره پروژه كي چي كاروي كار دي كړي.

دويم: دپيسو جمع كول مگر ددي سره سره داستثمار لار تعينول، پدي صورت كي به پيسي ښودونكي دمال داستثمار لپاره لار ټاكي.

البته په دواړو حالاتو كي بانك دپيسي ښودونكي مضارب شريك بلل كيږي، پدي معنى چي دټولو هغو كسانو دكار او پيسو داستثمار وكيل دي چي خپلي پيسي ئي په بانك كي ښي وي، دبانك دمالي كال په پاي كي به پيسي ښودونكي خپله گټه واخلي، او كچيري پروژه محدود وخت ولري نو دپروژي دسرته رسولو وروسته به خپله گټه ترلاسه كړي.

-5داجنبي پيسو پيريدنه او پلورنه، البته دغه كړنه (صرف) به داسلامي شريعت مطابق دهماغي ورځي په قيمت او مخكي له جلاوالي څخه به ئي تسليموي.

-6دهيواد په دننه او بهر ته دپيسو ليږدونه، پدي ليږدونه كي به بانك يوازي هغه پيسي ستنوي چي په ليږدونه مصرف شوي وي.

-7په مقابل د مزدوري كي دمالي اوراقو ساتنه.

-8دخزانو (امانتونو) اجاره كول.

9-دتيکداري په کارونو کي شرکت کول، البته دغه شرکت به دهغه مضاربت په اساس وي چي داسلامي شريعت داساساتو سره برابر وي، پدي صورت کي به کارکوونکي په کار او ياهم په کار او يوه برخه دمال سره شريك وي او بانك به يوازي په مال سره شريك وي، گټه او تاوان به داتفاق مطابق تقسيموي.

10-داعتماد پاڼي ورکول: کچيري هغه کس چي خپلي شتمني دبانك سره يښي وي وغواړي دبهر څخه يو شمير تجارتي توکي وارد کړي، پدي صورت کي له بانك څخه داعتماد پاڼه اخلي چي دهغي قيمت به دده له حساب څخه ستنه کړي او يا به هم بانك پدي کړنه کي دده سره شريك شي، بانك به پخپل وار لازم اجراءات ترسره کوي لکه دتوکو دقيمت سپارل صادرونکي جهت ته، دارنگه دهغو دکرائي مصارف او داسي نور.

په بانك کي دپيسي ښودلو شرايط :

الف: کله چي په بانك کي دامانت په شکل پيسي ږدي، نو څښتن ته ئي روا ده چي هر وخت غواړي خپلي پيسي وباسي نو ايستلاي شي، بانك ته روا نده چي دغه پيسي استعمال کړي او يائي پکار واچوي، او که ورکي شي نو بانك ئي ضامن ندي پدي شرط چي په ساتنه کي تقصير نوي کړي، البته دغه حکم په هغو خزانو او صندوقونو هم پلي کيږي چي بانك ئي خپلو همکارانو په اجاره ورکوي.

ب: کچيري دقرض په شکل کيږدي، بيا ئي څښتن ته روا نده چي له خپلي معيني نيټي څخه مخکي وباسي، پدي صورت کي بانك ته روا ده چي پکار ئي واچوي، دارنگه د ورکي په حالت کي بانك ضامن دی، او دا پر هغو حساباتوهم پلي کيږي چي تر معيني نيټي پوري حسابونه منجمد شوي وي، او په جاري حسابونو کي څښتنان کولاي چي څه وخت وغواړي هغه وخت ئي ايستلاي شي، او پدي صورت کي به ئي شرعي کيفيت پدي شکل وي: داسي قرض دي چي کله ئي وغواړي نو همهغه وخت به ورته ورکول کيږي.

ج: که دامانت په شکل ئي ښي وي نو زيادت به نه اخلي او اخستل ئي ناروا دي، او که دقرض په شکل ئي ښي وي، نو يا به ئي زيادت شرط کړي وي يانوي که شرط کړي ئي وي دا حرام دي، او که نه ئي وي شرط کړي، او نه ئي قرض دزيادت وسيله گرځولي وي، نو بيا روا ده ، مگر که مونږ خپل عصر ته وگورو او بيا ددي سره سره دمسلمانانو کمزوري ايمان، او لږ تقوا ته نظروکړو نو دا به بهتره وي چي اسلامي بانکونه دا کار ونکړي، پدي معنی چي دقرض په عوض کي چاته زيادت ورنکړي داځکه چي :

لومړي: بانك قرض ددي پخاطر ندي اخستي چي بانك ورته محتاج دی، بلکي خپله قرض ورکوونکي ديته محتاج دی چي خپله شتمني په بانك کي وساتي، او کچيري دامانت په شکل کيږدي نو پدي صورت کي قرض ورکوونکي له ورکيدو نه پري ويريږي، ځکه دامانت په شکل ئي بانك ضامن ندي، دارنگه دامانت په شکل له بانك سره مالونه

دومره زیاتیږي چي بیا ئي بیلوالي خورا ستونځمن دی، پرته لدینه چي په ځانګړیو صندوقونو کي کیږدي او په عوض کي مزدوري اخلي .

دویم: که بانك دغه کار وکړي نو دابه ئي یو عادت وګرځي، او دخلکو زړونه به ځانته را واړوي، او په مقابل کي به دخلکو زړونه دهمدي زیادت پوري وتړل شي چي اسلامي شریعت دهغو کارونو اجازه نه ورکوي چي په پاي کي دنارواو لامل ګرځي او دیته په اسلامي فقه کي (سد الزرائع) وائي، چي بنسټ ئي خپله رسول الله صلی الله علیه وسلم یښي.

الف: رسول الله صلی الله علیه وسلم مسلماني ښځي لدینه منع کړي چي دسجدي پر مهال خپل سرونو دنارینه و څخه مخکي اوچت کړي، ترڅو سترګي دنارینه و په فرجونو ونه لګیږي. "

دا د (سد الذریعه) له جملي څخه دی.

ب: رسول الله منع کړي چي یو سړي دبل سره دپلورني او پیرودني پر حالت کي وي نو دریم ته روا نده چي دپلورني یا پیردني غوښتنه وکړي" دا حدیث دمخکني په څیر دی، ځکه دغه کړنه دمسلمانانو ترمنځ د دښمني او حسد لامل ګرځي.

نو دپورتنۍ قاعدي (سد الذرایع) پر بنسټ باید ووایو: چي الله پاك یو شي حرام کړي دهغه ټولي لاري چاري ووسایل یي هم حرام ګرځولي دي، ترڅو دحرمت تحقیق صورت ومومي، کچیري لاري چاري او وسائل مشروع واي نو دا به دحرمت سره په ټکر کي و، او خلکو به بیا دحرام خوړولو لپاره همدغه چلونه او حیلي کارولي.

دارنګه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: " غټ دګناهونو نه داده چي سړي خپلو والدینو (مور او پلار) ته ښکنځل کوي، صحابه و وویل اي دالله استازیه! څرنګه یو سړي خپلو والدینو ته ښکنځل کوي، هغه مبارك وویل: دبل چار پلار ته ښکنځل کوي او هغه دده مور اوپلار ته ښکنځل کوي. "

ددي فرمولي پر بنسټ ویلاي شو چي سود ټولي لاري چاري باید وتړلي شي، او که څوك دسود پورتنۍ لاري پرانزي بیا ډیر نیږده ده چي پکښي ور ګډ شي، او کوم چي مضاربت دی نو پکار ده چي په بشپړ ډول داسلامي تعلیماتو موافق ترسره شي، ګټه او تاوان د شوي موافقنامي پر اساس توزیع شي، اودغه لاره داسلامي اساساتو سره جوړه او برابره ده. والله اعلم.

خاتمه

دپورنیو معلوماتو پر بنسټ داسي ښکاري چي دخلکو معاصر ي چاري او کړني دژوند په ټولو برخو پرمخ تللي، چي دغي کړني داسي څه رامنځته کړي چي هغه نوي تاکتیکونو او نوي اجتهاداتو ته اړتیا لري، که معاصر پرمختګ ته وګورو نو هر څه دپخوا څخه بدل شوي،اوس مهال خلکو ژوند په ټولو برخو کي دیو بل سره تړلي دی، ددوي دژوند وسایل یو دبل سره داسي تړل شوي چي دبیلوالي امکان له منځه تللي، او که اقتصادي ډګر ته راشو نو دهیوادونو اړیکي په همدي راڅرخي، آن چي نن په نړۍ کي کومي شخړي رواني دي تر شاه اقتصادي انګیزي دي، امریکا چي نن کومه جګړه پیل کړي بنسټیز لامل ئي اقتصاد دی، ترڅو دنورو زیرمي پخپله ولکه کي راولي په تیره بیا تیل، دارنګه دپیسو معاصر نظام راوستل او بیا دهغه پلي کول هغه څه و چي ترشاه ئي نور اهداف لرل، دسرو او سپینو زرو په ځاي دمعاصرو کاغذي نوټونو رواجول داسي موضوع وه چي استعماري او ځواکمنو هیوادونو پري دوه هدفه ترلاسه کړه، له یوي خوائي هغه هیوادونه چي ددوي دپالیسي څخه ئي مخالفت کول دهغوي ملا ئي په همدي ورماته کړه ځکه ځواکمنو هیوادونو به ئي پر ضد اقتصادي بندیزونه ولګول چي دغه کار به خپله دهیواد پیسي را وغوځولي او بیا به ئي نشواي کولاي دهغوي مقاومت وکړي نو خپله به ورته تسلیم وو، او بلي خوا ئي خلك دسود خوړولو ته اړ کړه، ځکه معاصر کاغذي نوټونه یا پیسي کال په کال خپل ارزښت دلاسه ورکوي نو که پیسي همداسي پاتي کیږي په بل کال کي هغه ارزښت نوي کوم چي په سږ کال کي وو، همدي کړني استعمارګرانو خلك دیته لیواله کړه چي خپلي شتمنۍ په سود واچوي تر څو هغه نقصان پري پوره کړي چي پیسي ئي دوخت په تیریدو سره له لاسه ورکوي، سربیره پردي دمعاصري تجارتي بانکونو ګټي یوازي او یوازي استعمارګرانو ته رسیږي ځکه په اسلامي هیوادونو کي داسي ډاډمن بانکونه وجود نلري چي خلك هلته خپلي شتمني پکښي وساتي نو دا سبب شو چي ګڼ شمیر مسلمانانو خپلي شتمني داروپا په بانکونو کي کیښودي، تردي چي یوي سروي وښوده که دخلیج دشتمنو هغه شتمني چي یوازي دسویس په بانکونو کي دوي یښي دهغي زکات پر بیوزله او فقیرانو وویشل شي نو په اسلامي نړۍ کي به بیوزلي او فقر ختم کړي.

البته ددي سره سره یو شمیر مسلمانان دیته متوجه شول او داسلامي بانکونو په پرانستلو ئي پیل وکړ چي تر اوسه پوري په یو شمیر هیوادونو کي جوړ شوي هم دي او ترډیره بریده ئي ښي پایلي لرلي، له یواي خوائي خلك له ناروا (سود) څخه وژغورل او له بلي خوا ئي اسلامي هیوادونو اقتصاد ته وده ورکړه، آن چي اوس کفري هیوادونو دمسلمانانو دشتمنیو دجذبولو لپاره هڅي اوهاندي شروع کړي چي داسي بانکونه جوړ کړي چي داسلامي احکامو سره ټکر ونخوري او ددي دپاره ئي اسلامي علماء ځانته غوښتي او له هغوي څخه ددغسي پلانونو مشوري اخلي چي تراوسه پوري په انګلستان او چین کي دغي رنګي بانکونه جوړ شوي او نور هیوادونه ئي هم په لټه کي دي، خو متاسفانه چي ګڼ شمیر اسلامي هیوادونه لا په هماغه زاړه خوب ویده دي، پدي اساس اسلامي هیوادونو ته پکار ده چي ددغسي بانکونو جوړولو ته زیاته پاملرنه وکړي او هر ښارګوټي کي ځانګي پرانزي ترڅو خلك وکولاي شي په اسانۍ سره خپلي

شتمني پدغسي بانکونو کي کيږدي، ما خپل دغه بحث او څيړنه په همدي موضوع ليکلي ترڅو زمونږ هيواد هم وکولاي شي دغي کړني ته بدې را ونغاړي او زمونږ په هيواد کي هم په سود نه ولاړ او داسلامي احکامو مطابق بانکونه پرانزي

په پاي کي له الله څخه سوال کوم چي زما عجز بنده دغه عمل پخپل دربار کي قبول کړي.

وصلی الله تعالی علی خير خلقه محمد وعلی آله وصحبه اجمعين .

لمن ليكونه

-1وګوره تبيين الحقائق 5/ 52، الهدايه 3/ 162، الام تاليف امام شافعي 4/ 5، نهايه المحتاج تاليف رملي 4/ 160 .

حديث ابن ماجه روايت کړي وګوره نيل الاوطار د شوکاني 5/ 301 .

-1تحفه الفقهاء تاليف سمرقندي 3/ 22، بدائع الصنائع 8/ 3954، المدخل الفقهي العام 1/ 329 الشركات في الفقه الاِسلامي تاليف علي خفيف 68 مخ

-1تحفه الفقهاء تاليف سمرقندي 3/ 25، بدائع الصنائع 8/ 3601، نهايه المحتاج 4/ 164، او المدونه الكبرى 12/ 90 .

مخکني مصادر .

-1قواعد نورانيه تاليف شيخ الاسلام ابن تيميه 170 مخ، بدائع الصنائع 8/ 2587، بدايه المجتهد 2/ 236، او نهايه المحتاج 4/ 161 .

-1وګوره المدخل الفقهي العام تاليف مصطفى زرقاء 1/ 487، بدائع الصنائع 8/ 2631، او نهايه المحتاج 4/ 163 .

المدونه الكبرى 12/ 114، المغني 5/ 45، الهدايه 3/ 167 .

-1الشركات في الفقه الاسلامي 97 مخ كشاف القناع تاليف بهوتي 3/ 430، او نهايه المحتاج 4/ 168 .

تطوير الاعمال المصرفيه بما يتفق والشريعه الاسلاميه 395- 397 مخونه

الضمان في الفقه الاسلامي تاليف علي خفيف 5- 21 مخونه .

وګوره المهذب 1/ 414، المحلى 8/ 201، تبيين الحقائق 5/ 134، بدايه المجتهد 2/ 232 .

المغني 5/ 51، تبيين الحقائق 5/ 67، بدايه المجتهد 2/ 240 .

-2المغني 5/ 58، بدائع الصنائع 7/ 2541، تطوير الاعمال المصرفيه تاليف داكتر سامي حسن احمد 413 مخ

2داعدادو او نمرو نظام داسي دحساب لار ده چي په هغي کي دډېولو پيسو دګټې اندازه زياتوالي او کموالي هره ورځ معلوميږي، دا پداسي شکل چي دهري ورځي عايداتي رسيد په هغو ورځو کي په ډېره ساده توګه ضربوي چي دا رسيد ورته رسيدلي وي، او پدي سره هغه عدد چي په نتيجه کي لاسته راغلي وي ديوي ورځي ګټه شميرله کيږي چي بيا دهغي سره نوري ورځي کومي چي پري تيري شوي وي ضرب ورکوي او پدي سره دډېولي مدي دګټې اندازه راوباسي .

تطوير الاعمال المصرفيه د ډاکتر سامي حسن احمد حمود له 414-417 مخ پوري

2د ډاکتر علي عبد الرسول هغه بحث چي د (بانکونه پرته دفايدي) څه تر عنوان لاندي ليکلي اونړيوال اقتصادي کنفرانس ته ئي واړاندي کړي 14مخ

تطوير الاعمال المصرفيه 425-426 مخونه

-1مخکني مصدر 428، دارنگه داهرام ورځپانه دګڼي رقم 32126 تاريخ 1974/11/25 اعلان شروط تمليك نوع فيات 1300

الدراسه المصريه 24 مخ

جامع الترمذي 3/ 533 حديث رقم 1231 .

مصنف عبد الرزاق 8/ 136 .

-1النواحي العمليه لسياسات البنوك التجاريه تاليف محمد نبيل ابراهيم حافظ 26 مخ دريم چاپ دار النهضه العربيه کال 1974

-1وګوره: تحفه الفقهاء 3/ 29، المحلى 8/ 248، تبيين الحقائق 5/ 70، القوانين الفقهيه 210 مخ او شرح الخرشي 6/ 217 .

تطوير الاعمال المصرفيه له 446-448 مخ پوري

الهدايه 2/ 120 .

مغني المحتاج 2/ 202 .

فتح القدير 6/ 323 .

رد المحتار 5/ 655 .

المغني 5/ 180 .

بدائع الصنائع 6/ 101 .

بدائع الصنائع 6/ 100 .

دمائده سورت آيت 2

-2حدیث بزار روایت کړي له ابن مسعود څخه او طبراني له سهل بن سعد څخه روایت کړي حدیث صحیح دی .

وګوره دقرطبي تفسیر 33/6

وګوره دابن کثیر تفسیر 7/2

المجموع شرح المهذب تالیف نووي 9/ 353 .

الخرشي على مختصر خلیل 6/ 147 .

وګوره المجموع شرح المهذب دنووي 9/ 353 .

اعلام الموقعین 1/ 40 .

مجموع الفتاوى 29/ 272 .

حاشیه ابن عابدین على الدر المختار 5/ 104 .

مخکني مصدر 5/ 105 .

المجموع شرح المهذب 9/ 342 .

مخکني مصدر 9/ 352 .

د الذاریات سورت آیت 22

د الذاریات سورت آیت 58 .

دمومنون سورت آیت 51 .

دبقري سورت آیت 172 .

جامع العلوم والحکم 1/ 260 .

حدیث مسلم روایت کړي 11/ 26 دنووي شرحه

فتح الباري بشرح صحیح البخاري 6/ 230 .

مجله الاقتصاد الاسلامي 1/ 281 د دبي اسلامي بانك

دبقري سورت آیت 278 .

دبقري سورت آيت 279 .

حديث مسلم روايت کړي وګوره دنووي شرحه 11/ 15 .

حديث مسلم روايت کړي وګوره دنووي شرحه 11/ 26

مصنف عبد الرزاق اثر رقم 18622

وګوره قضايا فقهيه معاصره تاليف شيخ محمد برهان الدين السنبهلي 22/ 23

وګوره: مجموعه فتاوی دار العلوم ديوبند 7 او 8/29- 33 .

مخکني مصدر .

حديث مسلم روايت کړي26/11 .

جامع العلوم والحکم 268 .

مجله الاقتصاد الاسلامي 1/ 59 د دبي اسلامي بانك

قضايا فقهيه معاصره تاليف سنبهلي 22 / 25 .

المجموع شرح المهذب 9/ 351 .

مجله الاقتصاد الاسلامي 1/ 59 .

دشيخ مصذفی زرقاء هغه مضمون چي دجدي په غونډه کي په کال 1979م کي ووېل .

المجموع شرح المهذب 9/ 351 .

زاد المعاد تاليف ابن قيم الجوزيه 5/ 778 .

دبقري سورت آيت 278 - 279 .

وګوره دقرطبي تفسر 3/ 71 .

صحيح مسلم دنووي له شرحي سره 3/ 102 .

بخاري رقم 1410، او مسلم 7/ 98

حديث ابو داود په رقم 3508 سره روايت کړي

شرح القواعد الفقهيه تاليف شيخ زرقاء رقم القاعده 87

وګوره: البنوك الاسلاميه بين النظريه والتطبيق تاليف ډاکټر عبد الله طيار 232 .

-1دابوهريره په حديث کي راغلي ديو سړي په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندي يو اوښ قرض و، هغه سړي يووخت راغي دخپل قرض غوښتنه ئي کوله، رسول الله امر وکړ چي ورئي کړي، هغوي چي وکتل نو په هماغه سن سال اوښ ئي ونه موند، بلکي ټول اوښان دهغه په پرتله غټ وو، رسول الله بيا امر وکړ چي همدا ورکړي، هغه سړي وويل: ښه وفا دي راسره وکړه، الله پاك دي له تا سره وفا وکړي، نبي کريم صلى الله عليه وسلم وويل: ستاسو بهتر هغه څوك دى چي په قرض ورکونه کي ښه ادا وکړي" حديث بخاري په 2393 رقم سره روايت کړي .

حديث مسلم روايت کړي 4/ 160.

اعلام الموقعين تاليف ابن القيم 3/ 179.

حديث ابوداود روايت کړي